

Arvio Varsinais-Suomen maakuntaohjelman 2018–2021 toimenpiteiden toteutumisesta

**Arvio Varsinais-Suomen maakuntaohjelman
2018–2021 toimenpiteiden toteutumisesta**

Varsinais-Suomen liitto
PL 273, 20101 Turku
kirjaamo@varsinais-suomi.fi
www.varsinais-suomi.fi

Sisältö

1. Johdanto	5
2. Vertaisarvioinnin tulokset	6
3. Kärkitavoitteiden toteutuminen	8
4. Toimenpiteiden toteutuminen	9
V1 Vahvistetaan kuluttajavalintojen voimaan perustuvia lähitoimintamalleja ja edistetään Lounais-Suomen ympäristöohjelman viittä kehityspolkua.	9
V2 Muodostetaan Lounais-Suomesta positiivisen rakennemuutoksen pilottialue.	10
V3 Luodaan aktiivisen vuoropuhelun malli maakunnallisen päätöksenteon ja eri koulutusasteiden opiskelijajärjestöjen välille sekä pilotoidaan maakunnallinen nuorisoparlamentti.	11
V5 Kehitetään opiskelijoiden työelämätaitoja sekä yrittäjyys- ja innovaatiovalmiuksia huomioimalla teollisuuden uudistumisen asettamat vaatimukset, vahvistetaan sekä syvennetään tekniikan alan koulutustarjontaa ja tuetaan valmistumassa olevien opiskelijoiden työllistymistä tai jatko-opintoihin pääsyä.	12
V4 Jatketaan nuorten maakunnallisen työ- ja harjoittelumallin toteuttamista sekä kummiyritystoimintaa ja kohdistetaan toimenpiteitä eri koulutusasteilla oleviin nuoriin.	12
V6 Tuetaan maahanmuuttajien etenemistä toiselta asteelta korkea-asteelle sekä osallistetaan maahanmuuttajat poliittiseen päätöksentekoon ja kehitetään kunnissa aktiivista elinvoimapolitiikkaa kotoutumisen edistämiseksi.	13
V7 Kehitetään ympäristön monipuolista lukutaitoa laajentamalla ympäristökasvatuksen sisältöä ja vakiinnuttamalla toimijaverkoston toiminta.	13
V8 Edistetään varsinaissuomalaisten hyöty- ja arki liikuntaa sekä kestäviä liikennevalintoja.	14
V9 Jatketaan Varsinais-Suomen vahvan ruoantuotannon ja elintarviketeollisuuden kehittämistä.	15
Y1 Edistetään kumppanuutta ja rohkeita kokeiluja dynaamisen yhteistyökulttuurin edistämiseksi maakunnassa	16
Y2 Luodaan maakunnalliset järjestö- ja kulttuuriyhteistyömallit	17
Y3 Varmistetaan osaavan työvoiman saatavuus ja elinikäisen oppimisen edellytykset eri aloilla maakunnan kilpailukyvyyn takaamiseksi	18
Y4 Edistetään kasvuyrittäjyyttä, omistajavaihtoksia ja innovaatiovalmiuksia sekä yrittäjyyskasvatusta	19
Y5 Kehitetään toimijoiden välistä yhteistyötä maakunnan ulkopuolisen rahoituksen haussa	19
Y6 Varmistetaan tiedon kulku kestävän alue- ja yhdyskuntarakenteen suunnittelu- ja kehittämissyhteistyössä sekä lisätään innovatiivisuutta ja yhteisvastuullisuutta maankäytön suunnitteluun ja vuorovaikutukseen vetovoimaisen ympäristön rakentamiseksi.	21
S1 Edesautetaan digitaalisten ja fyysisten, myös kielellisesti saavutettavien kohtaamispaikkojen luomista, joissa toimijat voivat verkostoitua	22
Y7 Luodaan merialuesuunnittelusta vahva yhteistyöalusta	22

S2 Kehitetään Varsinais-Suomesta kansainvälisten yhteyksien ja toiminnan keskus Itämeren alueella hyödyntäen Pohjoisen kasvuvyöhykkeen potentiaalia.	23
S4 Toteutetaan kokonaisvaltainen kaikki koulutustasot käsittävä myyntiosaamisen maakunnallinen malli.	24
S3 Varmistetaan Tunnin juna -suunnittelun ripeä eteneminen sekä rannikon, sisämaan sekä maakunnan sisäisten liikenneyhteyksien toimivuuden ja kehittämisen edistäminen.	24
S5 Jatketaan koulutusosaamisen tuotteistamista ja yhteisen koulutusviennin kehittämistä hyödyntäen maakunnallisia ja valtakunnallisia yhteenliittymiä.	25
S6 Rakennetaan kestävä ja näkyvä vapaa-aikakonseptia, jossa elävä ja elinvoimainen saaristo, vetovoimaiset kansallispuistot sekä maakunnan rikas kulttuuriympäristö niin rannikko- kuin sisämaa-alueillakin tarjoavat elämyksiä ympäri vuoden.	26
R1 Tuetaan materiaali-, energia-, ravinne- ja resurssitehokkaita sekä hiilineutraaleja ratkaisuja Varsinais-Suomen kiertotalouden tiekartan mukaisesti.	28
R2 Vauhditetaan julkisen sektorin innovatiivisia hankintoja uusien liiketoimintojen kehittämiseksi ja varsinaissuomalaisen elinkeinoelämän edistämiseksi.	29
R4 Edistetään korkeakoulujen syvempää yhteistyötä alueen ja sen elinkeinoelämän kilpailukyvyyn vahvistamiseksi.	30
R3 Tehdään Varsinais-Suomesta dataliiketoiminnan edelläkävijä. Edistetään laajasti avoimen tiedon saatavuutta ja dataperustaisen liiketoimintaekosysteemin kehittymistä.	30
R5 Osana toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformia varmistetaan koulutustarjonnan toiminnallinen ja sisällöllinen uudistuminen sekä tarvelähtöinen toimiva järjestäjäverkko.	31
R7 Varmistetaan kone- ja materiaalitekniikan DI-koulutuksen aloittaminen varsinaissuomalaisessa korkeakoulussa.	32
R6 Edistetään rakennusten innovatiivista käyttöä ja tehostetaan julkisten tilojen monikäyttöä.	32
5. Sosiaaliset, ekologiset, yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset, sekä taloudelliset ja aluetaloudelliset vaikutukset	33
5.1. Sosiaaliset vaikutukset	33
5.2. Ekologiset vaikutukset	33
5.3. Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset vaikutukset	34
5.4. Taloudelliset ja aluetaloudelliset vaikutukset	34
6. Rahoitus	35
7. Kumppanuusfoorumi	36

1. Johdanto

Aluekehittämislain¹ mukaan maakuntaohjelmatyöstä on toteutettava arviointi ulkopuolisen toimesta ohjelmakauden aikana. Varsinais-Suomessa tämä lain tarkoittama arviointi toteutettiin syksyllä 2020 vertaisarviointina Kanta-Hämeen, Uudenmaan ja Kymenlaakson maakuntien kanssa. Muutaman kuukauden kestänyt, erittäin arvokas vertaisoppimisen prosessi keskittyi sidosryhmätoiminnan sekä ohjelman linjauksien ja logiikan tarkasteluun.

Vertaisarvioinnin lisäksi Varsinais-Suomen liitossa päädyttiin kokoamaan erillinen arviointi myös ohjelmakauden päätyttyä. Tässä arvioinnissa keskityttäisiin toimenpiteiden toteutumiseen ja vaikutuksiin sekä koordinaatio- ja verkostotyön tarkasteluun.

Valmistuneen arvioinnin tarkoitus on palvella erityisesti ohjelmatyötä koordinoivia toimijoita antamalla näkökulmaa päättäneen kauden toteutukseen: onnistumisten ja haasteiden tunnistaminen auttaa kehittämään työskentelytapoja ja ohjelmatyötä jatkossa vaikuttavammaksi. Arvioinnista saatavaa tietoa käytetään myös oppimiseen ja uusia kokeiluja varten. Tämän lisäksi arviointi pyrkii tarjoamaan kaikille sidosryhmille ja kumppaneille katsauksen edellisen kauden toimintaan ja maalaamaan kaarta eri ohjelmakausien välille kauden 2022–2025 toteutusvaiheen ollessa jo käynnissä.

On huomioitava, että tässä arvioinnissa ei tarkastella Varsinais-Suomen toimenpiteiden toteutumista tai varsinaissuomalaista työskentelyä suhteessa muihin maakuntiin tai niiden saavutuksiin. Arvioinnin kohteena on pääasiassa itse maakuntaohjelmatyö sekä siihen suoraan yhdistyvät prosessit ja yhteistoiminnallisuus. Arviointi perustuu asiantuntijoiden arviointihetkellä käytössä olevaan tietoon ja kokemukseen työn etenemisestä. Laadinnassa on tiedostettu itsearviointiin liittyvät haasteet ja pyritty mahdollisimman neutraaliin lähestymiseen.

Arvioinnin perusteella maakuntaohjelman 2018–2021 toteutus eteni melko hyvin. Yhteensä 29 toimenpiteestä vain muutama ei edennyt lainkaan tai eteni vain välillisesti – esteet löytyivät hallinnollisista muutoksista tai matkan varrella muuttuneesta toimintaympäristöstä. Maakuntien keskinäisessä vertaisarvioinnissa Varsinais-Suomen saamat tulokset olivat myös pääasiassa kiittäviä, ja vuosittaisen kumppanuusbarometri-sidosryhmäkyselyn arviostrategian kärkitavoitteiden toteutumisesta myönteinen.

Arviointityö toteutettiin maaliskesäkuussa 2022 pääasiassa Varsinais-Suomen liiton kumppanuustiimin toimesta, mutta luonnoksen kokoamisessa kuultiin myös Varsinais-Suomen ELY-keskuksen asiantuntijoita.

Luonnos annettiin sidosryhmien nähtäväksi ja kommentoitavaksi Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumissa 14.6., mutta se ei herättänyt täydennystarpeita. Arvioraportti toimitetaan maakunnan yhteistyöryhmälle tiedoksi 24.10.2022.

---

¹ Laki alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta, 757/2021.

2. Vertaisarvioinnin tulokset

Laki alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta määrää, että maakuntaohjelmat tulee arvioida jokaisen ohjelmakauden aikana ulkopuolisen toimesta. Varsinais-Suomen maakuntaohjelman 2018–2021 arviointi toteutettiin vertaisarviointiprosessina yhdessä Uudenmaan liiton, Hämeen liiton ja Kymenlaakson liiton kanssa syksyllä 2020. Arviointiprosessin aikana kullakin maakunnan liitolla oli pääarviointivastuu yhdestä ohjelmasta, mutta kaikki osallistuivat jokaiseen arviointiin. Arviointiprosessin fasilitoi Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI.

Varsinais-Suomen maakuntaohjelma 2018–2021 arvioitiin hyväksi ja perusteellisesti laadituksi. Kärjet, teemat ja toimenpiteet oli selkeästi määritelty ja ne olivat loogisia. Älykkään erikoistumisen tavoitteet ja toimintasuunnitelma oli hyvin sisällytetty kokonaisuuteen. Erityisesti kiitettiin Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumia, jota pidettiin hyvin rakennettuna ja Varsinais-Suomelle erityisenä työkaluna. Maakunnan vahvuuksiksi katsottiin myös avoin data ja tiedolla johtaminen sekä selkeät seurannan mekanismit, kuten vuosittaiset kumppanuusbarometrit, vuosikatsaukset ja verkostotoiminta.

Kehitettävää ohjelmassa oli arvioijien mukaan tekstin ja erityisesti arvokärkien terävöittämisessä ja fokusoinnissa, muutosjoustavuuden varmistamisessa sekä eri seutukuntien esittelyssä. Lisäksi toivottiin parempaa kuvausta toteuttamiseen tarvittavan rahoituksen ja vastuun- ja työnjaon osalta. Ohjelman luettavuutta ehdotettiin vahvistettavan lisätyllä visuaalisuudella. Kehittämissuhteisiin pyrittiin vastaamaan vuosille 2022–2025 laaditussa ohjelmassa.

VARSINAIS-SUOMI YLEISKUVA OHJELMASTA

Ohjelma on **hyvin ja perusteellisesti laadittu**. Kokonaisvaikutelma ohjelmasta on hyvin positiivinen: ”Maakuntansa näköinen ohjelma”. Ohjelman viestinnällinen kuva on myös selkeä.

Ohjelma sisältää **paljon hyviä palasia**, mutta kokonaisuuden kannalta ohjelma **kaippaa** vielä **terävöittämistä ja fokusointia**.

Ohjelman tilannekuva realistisen tuntuinen ja kuvaa hyvin ohjelman laatimisajankohtana vallinnutta tilannetta. **Tilannekuva** näyttäytyy ohjelmassa kuitenkin **melko varmana ja muuttumattomana**.

Älykkään erikoistumisen strategia on **integroitu hyvin** maakuntaohjelmaan.

EHDOTETUT KEHITTÄMISKOHTEET

Ohjelmassa voisi huomioida paremmin **muutosjoustavuuden sekä eri seutukuntien vahvuudet**. Samoin pohdittavaksi jatkoa varten, miten **ennakointiakatemian toiminnan vaikuttavuus** kytketään mukaan päätöksentekoon ja ohjelmatyöhön.

Ohjelman **arvokärkiä voisi kirkastaa ja selkeyttää**, sekä vahvistaa älykkään erikoistumisen kärkien ja arvokärkien yhteensovittamista.

Ohjelman toimeenpanoa voisi konkretisoida arvioimalla sen **toteuttamiseen tarvittavan rahoituksen** volyymin sekä hahmottamalla toimenpiteiden edistämiseen tarvittavaa **vastuun- ja työnjakoa**.

Ohjelmaa voisi **elävöittää visuaalisin keinoin** kuten kuvin, faktaruuduin tai tilastoin.

TUNNISTETUT ONNISTUMISET JA HYVÄT KÄYTÄNNÖT

Kumppanuusfoorumi on **brändätty ja systematisoitu** hyvin. Se on selkeä varsinaissuomalainen vahvuus ja strategian päätoimenpide.

Avoin data ja tiedolla johtaminen (esim. Lounaistieto-tietokannan käyttö) on nivottu hyvin **osaksi ohjelmakokonaisuutta**.

Ohjelman **kärjet, teemat ja toimenpiteet** ovat **selkeästi määritellyt** ja ne vaikuttavat loogisilta. Erityisesti älykkään erikoistumisen painopisteet ovat selkeät.

Ohjelmasta löytyy **selkeät seurannan mekanismit** (kumppanuusbarometri, asiantuntijapaneelit ja vuosikatsaukset).

3. Kärkitavoitteiden toteutuminen

Varsinais-Suomen maakuntaohjelman 2018–2021 kärkitavoitteiden arviointi toteutettiin ohjelmakaudella pääasiassa vuosittaisen kumppanuusbarometrikyselyn avulla. Kumppanuusbarometriin vastasi joka vuosi noin 150 henkilöä. Useimmat kyselyyn vastanneista edustivat maakunnan kuntasektoria, järjestöjä tai oppilaitoksia.

Varsinais-Suomen maakuntastrategia ja maakuntaohjelma 2018–2021 rakentuivat neljästä kärkiteemasta: vastuullisuus, yhteistyötaidot, saavutettavuus ja resurssiviisaus, joiden kautta maakunnan kehittämisen painopisteet hahmottuivat. Kumppanuusbarometrissa jokaisen kärkiteeman kehitystä arvioitiin väittämien avulla, jotka kuvaavat maakunnan kehityksen tavoitetilaa kyseisen teeman osalta (ks. alla).

Ohjelmakauden päättäneen, loppuvuonna 2021 toteutetun kyselyn perusteella vastaajat olivat keskimäärin eniten samaa mieltä vastuullisuusteeman väittämien kanssa. Erityisesti tekeminen ja yrittäminen nähtiin maakunnassa tärkeinä toimintatapoina ja maakunnan kehittämisen katsottiin perustuvan kokonaisvaltaiseen tilanearvioon. Lisäksi vastauksissa korostui maakunnan kansainvälisyys ja lähestyttävyyttä sekä avoimen tiedon helppo hyödynnettävyys. Eniten kehitettävää nähtiin Pohjoiseen kasvuvyöhykkeeseen ja maakunnan hiilineutraalisuuteen liittyvissä väittämissä.

Maakuntastrategian 2035+ päätoimenpide oli Kumppanuusfoorumi, jonka pohjana on avoin tieto ja toimijoiden välinen kanssakäyminen. Vuoden 2021 kyselyn vastaajista suurin osa arvioi kumppanuusfoorumin idean oikeasuuntaisena, sillä lähes neljä vastaajaa viidestä piti kumppanuusfoorumia toimivana tapana kehittää maakuntaa. Selvä enemmistö vastaajista katsoi myös, että Varsinais-Suomessa on tarjolla runsaasti tietoa EU-hankerahoituksesta ja että kumppanuustapaamiset ovat synnyttäneet uusia yhteistyöverkostoja.

Maakuntastrategian kärkiteemojen tavoitteiden toteutuminen

Vastaajien näkemykset kärkiteemoja kuvaavista väittämistä (numero kertoo vastausten lukumäärän)

4. Toimenpiteiden toteutuminen

Varsinais-Suomen maakuntaohjelman 2018–2021 toimenpiteiden toteutumisen arviointi perustuu asiantuntijoiden arviointihetkellä (keväänä 2022) käytössä olevaan tietoon ja kokemukseen toimenpiteiden tavoitteiden toteutumisesta. Kyse ei ole työtä koordinoivan organisaation, Varsinais-Suomen liiton, toiminnan arvioinnista vaan arvioinnissa tarkastellaan toteutumista Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumin kumppanuusverkostojen ja yhteistyön näkökulmasta.

Monissa kohdin arviointi on vaikeaa, ja onkin tärkeää huomatta, että maakuntaohjelmatyö on vain yksi tekijä, joka on edesauttanut työskentelyä, eikä suoria syy-seuraus -suhteita ole useinkaan mahdollista osoittaa. Lisäksi toimenpiteiden vaikutusten ja varsinkin vaikuttavuuden aikajänne voi olla usean maakuntaohjelmakauden mittainen. Maakuntaohjelmatyöllä on kuitenkin aina pyrkimys positiivisiin vaikutuksiin.

V1 Vahvistetaan kuluttajavalintojen voimaan perustuvia lähitoimintamalleja ja edistetään Lounais-Suomen ympäristöohjelman viittä kehityspolkua.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Ympäristö ja siinä tapahtuvat muutokset ovat näkyviä ja vaikuttavat ihmisten hyvinvointiin. Saaristomeren, maailmanlaajuisesti ainutlaatuisen saaristo- ja meriympäristön merkityksen ja sen mahdollisuuksien ymmärtäminen nykyistä paremmin on välttämätöntä. Saaristomeri ja koko Itämeri tarvitsee vahvaa yhteistyötä ja rahoitusta vesienhoidon ja merenhoidon tavoitteiden toteutumiseksi. Merialuesuunnittelu on uusi yhteistyöprosessi, joka mahdollistaa uusien avauksien löytämisen Saaristomeren ekologisen tilan ja meren sinisen kasvun yhteensovittamisessa.

Luonnon- ja kulttuuriympäristöissä on vetovoimaa, jota lisätään pitämällä huolta niiden ainutlaatuisuudesta. Puhdas ympäristö, ilma, maaperä, pinta- ja pohjavesi ovat turvallisen ja viihtyisän asumisen ja elämisen perusta.

Kuluttajavalintojen voimaan perustuvilla toimintamalleilla vaikutetaan suoraan ja tehokkaasti. Lähellä puhtaasti tuotettu ruoka, palvelu tai tuote on tae elinvoimaiselle maaseudulle ja saaristolle ja koko maakunnalle. Toimiva lähiruokakonsepti tarkoittaa lähellä tuotetun lisäksi tiivistä yhteistyötä tuotanto- ja jakeluketjun toimijoiden kesken. Energia on teemana vaikeasti ennustettava ja siihen liittyvät ratkaisut vaativat isoja investointeja. Toimialan globaalit tai Euroopan unionin tasoiset linjaukset eivät ole käsissämme, joten sekä joustavat että lähellä sijaitsevat energiaratkaisut tuovat strategista etumatkaa maakunnalle.

Lounais-Suomen ympäristöohjelma 2030 toteuttaa viiden kehityspolun edistämistä. Ympäristöohjelman haasteareenalla esitellään mallikkaita ympäristötekoja ja haastetaan uusia toimijoita mukaan – areena ohjaa valintoja ja päätöksiä kestävämmän ja vetovoimaisemman ympäristön hyväksi.

Ilmastonmuutos ja luontokato nousivat ohjelmakaudella päärooliin, kun ratkottiin ekologisia ja taloudellisia kysymyksiä. Lisäksi kiertotalous sai vauhtia kestävyteen liittyvien haasteiden ratkaisijana. Ilmiöiden vahvistunut tila medioissa tavoitti ainakin jollakin tasolla kaikki ihmiset ja toimijat niin Varsinais-Suomessa kuin laajemminkin, mikä johti haasteiden parempaan tunnistamiseen. Myös Lounais-Suomen ympäristöohjelman 2014–2020 teemoja oli ohjelmakauden puolivälissä ryhdyttävä tarkastelemaan näiden ilmiöiden kautta.

Ilmastonmuutoksen haasteisiin vastaamiseksi Varsinais-Suomeen perustettiin maakunnan yhteistyöryhmän ilmastovastuujaosto. Tämä vuonna 2019 perustettu jaosto on sittemmin aktiivisella toiminnallaan ohjannut työtä kohti maakunnan ilmastotiekarttaa, jossa maakunnan ilmastovisioksi määriteltiin, että Varsinais-Suomi on vuonna 2035 hiilineutraali ja elinvoimainen maakunta.

Ilmastonmuutoksen tunnistettiin ohjelmakaudella koskettavan kaikkia maakunnan keskeisiä toimintoja: energiantuotantoa ja -kulutusta, liikennettä ja liikkumista, maataloutta ja koko ruokaketjua, rakentamista sekä näille kehityksen antavaa alue- ja yhdyskuntarakenteen suunnittelua. Erityisesti energiakokonaisuuden osalta edistys oli merkittävää: lämmityksen CO₂-päästöt vähentyivät vuodesta 2017 vuoteen 2020 noin 30 prosenttia; kaukolämmön CO₂-päästöt puolestaan lähes puolittuivat. Ilmastonmuutos toi kuitenkin lisäpainetta myös vesiensuojelun tehostamiseen ja tähän liittyviä hankkeita käynnistyi ohjelmakaudella useita. Helmi-elinympäristöohjelman rahoituksella käynnistettiin lintuvesien, soiden, perinnebiotooppien ja lehtojen kunnostuksia ELY-keskuksen ja kuntien toimesta. Kunnostukset ovat merkittäviä luontoarvojen lisäksi virkistyskäytön kannalta.

Kuluttajien valinnat ovat ratkaiseva tekijä kestävyystavoitteiden toteutumisessa. Aiheeseen liittyen maakunnassa toteutettiin ohjelmakaudella monia kokeiluita, välitettiin tietoa ja kehitettiin uusia liiketoimintamalleja. Useissa teemoissa nähtiinkin kehitystä: monessa pientalossa luovuttiin öljystä, uusia aurinkoenergiaratkaisuja syntyi, eri tuotteiden alkuperä ja vastuullisuus kiinnostivat yhä useampia, tarjolle tuli uudenlaisia kestäviä tuotteita ja mm. REKO-lähiruokatoiminta aktivoitui myös Varsinais-Suomessa. Haasteet ovat kuitenkin edelleen mittavia, sillä kokonaiskulutuksemme ei edelleenkään ole kestäväällä pohjalla ja esimerkiksi liikkumiseen liittyen kestävien valintojen mahdollisuudet ovat rajalliset.

2020-luvulla lounaissuomalaisista (Varsinais-Suomen ja Satakunnan) ympäristötyötä ohjaa monipuolinen kattaus syvemmälle toiminnan suunnitteluun pureutuvia strategioita, ohjelmia ja tiekarttoja. Ilmastonmuutos, luontokato ja kiertotalous ovat nousseet yhteiskunnallisessa keskustelussa uudelle tasolle, ja näihin liittyvä yhteistyö alueella on lisääntynyt ja saanut uusia muotoja. Myös maakuntastrategioissa ja monien kuntien strategioissa ympäristöasiat ovat entistä näkyvämmiin alueiden kehittämisen keskiössä. Yleisluonteiselle ympäristöohjelmalle ei siksi enää ole sellaista tarvetta kuin aikaisemmin, eikä uutta ole laadittu vuoden 2020 jälkeen.

Myös Lounais-Suomen ympäristöohjelman toteuttamisen kannustajana toimineen Haasteareenan kampanja päättyi vuonna 2020. Siihen lähti toimintavuosina mukaan monia kuntia, yrityksiä ja yhteisöjä, mutta kaikkein innokkaimmin haastekampanjaan osallistuivat koulut. Rauman Koulujemme lähivedet -haasteeseen vastasi lähes 100 koulua ja muuta toimintamallin toteuttajaa. Nykyisin Ympäristö Nyt -palvelu seuraa ja uutisoi alueella tapahtuvasta aktiivisesti.

Esimerkkihankkeita:

- Kohti kiertotaloutta Circwaste 2016–2023, Varsinais-Suomen liitto;
- Kohti hiilineutraaleja kuntia ja maakuntia Canemure 2019–2024, Ely-keskus;
- Kipsin levity Saaristomeren valuma-alueen pelloille 2020–2022 KIPSI, Ely-keskus;
- Tulevaisuuden kehitystarpeet varsinaissuomalaisessa ruokaketjussa TuKeVa 2021–2022 sekä Tarpeista tuotteiksi TarTu 2021–2022, Brahea-keskus

V2 Muodostetaan Lounais-Suomesta positiivisen rakennemuutoksen pilottialue.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Lounais-Suomessa on käynnissä poikkeuksellisen vahva valmistavan teknologiateollisuuden rakennemuutos. Alueen vahvaa teollista imua on ruokittava joustavalla, ennakoivalla ja reagoivalla päätöksenteolla. Maan hallituksen on vahvistettava alueen kykyä vastata voimakkaaseen työvoiman kysyntään muodostamalla Lounais-Suomesta positiivisen rakennemuutoksen pilottialue. Kokeilualueella voidaan pilotoida erilaisia nopeita ja joustavia tapoja vastata teolliseen rakennemuutokseen. Pilottialueella vahvistetaan koko Suomen työllisyyttä ja rakennetaan valtakunnallisesti monistettavia ratkaisuja.

Erilaisten pilottikokeilujen avulla edistetään työvoiman liikkumista ja etätyömahdollisuuksia sekä maakunnan sisällä että koko maan eri osien välillä yhteistyössä valtiovallan kanssa. Positiivinen rakennemuutos ja lounaisrannikon nousu kasvun veturiksi on nostanut esille maassamuuton jäykkyudet ja suoranaiset esteet. Lisäksi työn tekemiseen liittyvät muutokset sekä edellyttävät että antavat mahdollisuuden muun muassa etätyömallien kehittymiselle.

Varsinais-Suomen teollista imua vahvistamaan ohjelmakaudella perustettiin mm. Green Industry Park vuonna 2021. Lakkautetun Nesteen Naantalın jalostamon paikalle muotoutuva osaamiskeskus rakentaa aluetta bio- ja kiertotalouden keskittymäksi. Uusi keskus kytkeytyy myös Turun seudun aikaisempien Smart Chemistry Park- ja Blue Industry Park -teollisuuskeskittymien toimintaan ja laajentaa niiden kokonaisuutta. Naantalın jalostamon lopettamisen aiheuttamaan äkilliseen rakennemuutostilanteeseen pystyttiin reagoimaan nopeasti ja joustavasti. Alueen omien toimijoiden suunnitelmiin yhdistyi työ- ja elinkeinoministeriön alueelle suuntaama äkillisen rakennemuutoksen rahoitus.

Maakuntaohjelmakauden aikana positiivinen rakennemuutos laajeni koskettamaan lähes koko maata, eikä se ollut enää vain Varsinais-Suomen ominaispiirre. Voimakas osaavan työvoiman kysyntä laajeni koko Suomeen. Samalla tämä myös vähensi tarvetta työn perässä tapahtuvaan maassamuuttoon.

Etätyömahdollisuudet ja työvoiman liikkuminen vahvistuivat ja helpottuivat ohjelmakaudella merkittävästi, kun Covid-19-pandemia sulki ihmiset koteihinsa etätöihin suureksi osaksi vuosia 2020–2021. Uudet työskentelymallit kehittyivät näinä vuosina voimakkaasti ja arkipäiväistyivät yhdeksi työn tekemisen tavaksi.

V3 Luodaan aktiivisen vuoropuhelun malli maakunnallisen päätöksenteon ja eri koulutusasteiden opiskelijajärjestöjen välille sekä pilotoidaan maakunnallinen nuorisoparlamentti.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Luodaan aktiivisen vuoropuhelun malli maakunnallisen päätöksenteon ja eri koulutusasteiden opiskelijajärjestöjen välille. Osana tätä prosessia pilotoidaan maakunnallinen nuorisoparlamentti, joka kokoaa vuosittain laajasti yhteen nuorisojärjestöt, oppilaitokset ja päättäjät hakemaan ratkaisuja ajankohtaisiin haasteisiin. Toiminnassa huomioidaan jo olemassa olevat ja kehittyvät toimintamallit kuten Turun korkeakoulujen Ryhmä 40 000 -verkosto mutta myös toisen asteen opiskelijoiden tarpeet. Lisäksi huomioidaan nuorisoparlamentin sukupuolijakauma ja tasa-arvoisuus osallisuuden mahdollisuuksien osalta, sekä syrjäytymisvaarassa olevat.

Varsinais-Suomeen ei perustettu ohjelmakaudella maakunnallista nuorisoparlamenttia. Tavoite liittyi ohjelmakauden alussa valmistelussa olleeseen sote-maku-uudistukseen, joka sittemmin kaatui. Ohjelmakauden loppupuolella käynnistyneeseen uusien hyvinvointialueiden valmisteluun liittyvä tavoite nuorisovaltuustojen perustamisesta.

Nuorten osallisuutta pyrittiin tukemaan ohjelmatyössä muilla keinoin. Varsinais-Suomen liitto järjesti vuosittaisen Vaikuttajakoulun, jonka tarkoitus on tutustuttaa nuoret erilaisiin vaikuttajatahoihin, vaikuttamisen keinoihin ja tuloksiin. Vaikuttajakoulujen järjestäminen jatkuu edelleen. Lisäksi nuoria kutsuttiin mukaan erilaisiin hankkeisiin ja tapahtumiin, ja muun muassa nuorille suunnattua ympäristökasvatusmateriaalia tuotettiin eri yhteyksissä. Osana Europe Direct -toimintaa järjestettiin kouluvierailuja, joissa EU-virkamiehet tapasivat nuoria keskustellakseen ajankohtaisista yhteiskunnallisista teemoista. Lisäksi Europe Direct toteutti nuorille suunnattuja EU-aiheisia tilaisuuksia, tapahtumia ja kilpailuja sekä jakoi tietoa ja materiaaleja oppilaitoksiin ja päiväkoteihin.

Keskustelu opiskelijajärjestöjen kanssa oli ohjelmakaudella maakunnassa tarvelähtöistä ja sujuvaa. Säännöllisessä keskustelussa opiskelijajärjestöt olivat mukana muun muassa maakunnan yhteistyöryhmän alaisuudessa toimivassa, vuonna 2019 perustetussa järjestöjaostossa. Lisäksi opiskelijajärjestöjä on ollut mukana sekä maakunnan yhteistyöryhmän koulutusjaoston että Ennakointiakatemian työskentelyssä.

V4 Jatketaan nuorten maakunnallisen työ- ja harjoittelumallin toteuttamista sekä kummiyritystoimintaa ja kohdistetaan toimenpiteitä eri koulutusasteilla oleviin nuoriin.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Jatketaan nuorten maakunnallisen työ- ja harjoittelumallin toteuttamista sekä kummiyritystoimintaa ja kohdistetaan toimenpiteitä eri koulutusasteilla oleviin nuoriin. Tavoitteena on koota keskeisten toimijoiden palvelut yhteen sujuviksi palvelukokonaisuuksiksi. Lisäksi kehitetään asiakastiedotusta nuorille palveluista ja harjoittelupaikoista ja kehitetään toimintaan liittyvää yritys yhteistyötä. Tuetaan valmistumassa olevien opiskelijoiden työllistymistä tai jatko-opintoihin pääsyä.

Nuorten työ- ja harjoittelumalleja kehitettiin ohjelmakaudella oppilaitosten ja yritys yhteistyön avulla sekä yritys kohtaisesti että verkostoissa. Tärkeänä toimijana tässä työssä oli Varsinais-Suomen Yrittäjien YES-verkosto (yrittäjyyskasvatuksen kehittäjäverkosto). Työharjoittelumalleja kehitetään pääosin oppilaitostasolla.

Ohjelmakauden alkupuolella päättynyt Kesäduunipolku-hanke (ESR) tuki osaltaan kesätyömallien kehittymistä erityisesti opiskelijoiden osalta luomalla konkreettisen työnhaku- ja välitystavan. Useiden kesätyökampanjoiden ollessa samanaikaisesti käynnissä ei erilliselle jatkohankkeelle nähty perusteita.

V5 Kehitetään opiskelijoiden työelämä taitoja sekä yrittäjyys- ja innovaatiovalmiuksia huomioimalla teollisuuden uudistumisen asettamat vaatimukset, vahvistetaan sekä syvennetään tekniikan alan koulutustarjontaa ja tuetaan valmistumassa olevien opiskelijoiden työllistymistä tai jatko-opintoihin pääsyä.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Kehitetään opiskelijoiden työelämä taitoja sekä yrittäjyys- ja innovaatiovalmiuksia huomioimalla laajasti teollisuuden modernisaation vaatimukset (teollisuus 4.0) ja työn muutokset (muun muassa digitalisaatio ja robotisaatio) yhteistyössä niiden toimenpiteiden kanssa, jotka tähtäävät työn ja opiskelun tiiviimpään yhteyteen. Huomioidaan yrittäjyys- ja innovaatiovalmiuksien kehittyminen sekä arviointi myös opetus suunnitelmissa ja niiden toteutuksessa.

Vahvistetaan edelleen maakunnallisesti tekniikan alan koulutustarjontaa sekä opiskelijoiden kykyä hakeutua alalle. Syvennetään matematiikan ja luonnontieteiden opetusta peruskouluissa sekä toisella asteella. Luodaan maakunnallisia opintopolkua peruskoulusta toiselle asteelle ja edelleen korkeakouluihin. Lisätään ja uudistetaan tekniikan alan koulutusta toisella asteella ja korkeakouluissa työelämän kehittämistarpeiden perusteella.

Maakunnallinen tekniikan alan koulutustarjonta vahvistui maakuntaohjelmakaudella erityisesti DI-koulutuksen laajennusten sekä Turun yliopiston Teknisen tiedekunnan perustamisen muodossa. Myös monet muut oppilaitokset kehittivät työelämä painotteisia koulutusmuotojaan ja panostivat ohjauksen kehittämiseen. Koululaisille ja opiskelijoille moninaisia polkua tieteen ja teknologian maailmaan tarjosi ohjelmakaudella muun muassa Turun kaupungin STEAM-toiminta, joka perustuu osallisuuden, avoimuuden ja innovatiivisuuden vahvistamiseen. Covid-19-pandemia edellytti oppilaitoksilta samalla lisätoimia etäopetusmuotojen ja opiskelijoiden hyvinvoinnin turvaamisen osalta. Ohjelmakaudella käynnistyi useita hankkeita näihin teemoihin liittyen.

Opiskelijoiden työelämä taitoja ennakoiva ja työllistymistä tukeva maakunnallinen Ennakointiakatemia-yhteistyö eteni ohjelmakaudella vahvasti ja alkoi vakiintua. Yhteistyön tarkoitus on toteuttaa ennakointityötä maakunnan tulevaisuuden osaamis- ja koulutustarpeen osalta. Varsinais-Suomessa vuonna 2021 toteutettu SITRA:n Osaamisen Aika -prosessi toi lisäelementtejä oppilaitosten ja yritysten yhteistyöhön.

Opiskelijoiden ohjauksen ja työelämävalmiuksien kehittämisen osalta ohjelmakaudella käynnistyneitä esimerkki-hankkeita ovat OHJUS -ja Podi -hankkeet (ESR), joiden keskeisiä tavoitteita on ohjata ja valmentaa toisen asteen koulutuksen nuoria yksinkertaisemmin ja tehokkaammin korkeakouluopintoihin sekä korkeakoulussa opiskelevia jo opintojen aikana työelämään. Lisäksi hankkeet keskittyvät digitaalisen ohjauksen kehittämiseen.

V6 Tuetaan maahanmuuttajien etenemistä toiselta asteelta korkea-asteelle sekä osallistetaan maahanmuuttajat poliittiseen päätöksentekoon ja kehitetään kunnissa aktiivista elinvoimapolitiikkaa kotoutumisen edistämiseksi.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Tuetaan maahanmuuttajien, miesten ja naisten, etenemistä toiselta asteelta korkea-asteelle sekä osallistetaan maahanmuuttajat poliittiseen päätöksentekoon ja kehitetään kunnissa aktiivista elinvoimapolitiikkaa. Maahanmuuttajien osaamista ja potentiaalia ei edelleenkään täysimääräisesti hyödynnetä yhteiskunnassa. Tilanne maahanmuuton osalta on muuttunut merkittävästi ja sekä kotouttamisen että osallistamisen tarpeet ovat kasvaneet selvästi. Kunnilta edellytetään laaja-alaista elinvoimapolitiikkaa myös maahanmuuttajien integraation onnistumiseksi.

Covid-19-pandemia haastoi ohjelmakaudella muun muassa maahanmuuttajille tarjottavan tuen mahdollisuuksia, kun palvelut siirtyivät pääasiassa verkkopalveluiksi. Maakunnassa valmisteltiin vuosina 2019–2020 uusi maahanmuuttostrategia juuri pandemian alla.

Useimmat Varsinais-Suomen maahanmuuttostrategian tavoitteista ja toimenpiteistä etenivät esimerkiksi kansallisen tason erillishoiduksella, jota ohjattiin suurille kaupungeille sekä seutukaupungeille. Lisäksi uusi ESR+-kausi tuo muun muassa Varsinais-Suomeen runsaasti lisärahoitusta. Tavoitteeksi asetetun maakunnallisen laajan ESR-hankkeen valmistelu on edelleen aktiivisessa tilassa. Kuntien elinvoimapolitiikka on suuntautunut aikaisempaa paljon enemmän työperusteisen maahanmuuton ja kotoutumisen kehittämiseen mutta työtä on vielä paljon tehtävänä. Maahanmuuttajien osallistaminen päätöksentekoon ja korkeakoulutuksen eteneminen edistyivät mutta eivät merkittävästi.

Maahanmuuttajilla on ollut ja on mahdollisuus osallistua työllistymistä ja koulutusta edistävien hankkeiden (mm. ESR) toimenpiteisiin.

V7 Kehitetään ympäristön monipuolista lukutaitoa laajentamalla ympäristökasvatuksen sisältöä ja vakiinnuttamalla toimijaverkoston toiminta.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Ympäristössämme tapahtuvien muutosten hallinta edellyttää tiedostavaa ymmärrystä siitä, mistä asioista ja arvoista ympäristömme rakentuu. Tämä on mahdollista, kun ympäristökasvatukseen lisätään luonnonympäristön taitojen rinnalle ympäristön lukutaito. Ympäristökasvatustyön kehittäminen edellyttää toimijaverkoston vakiinnuttamista. Tavoitteena on saada ympäristökasvatuksen ja edistämisen parissa toimivat tahot tiivistämään yhteistyötä ja täydentämään yhdessä ympäristökasvatuksen kokonaisuutta ja tarjontaa edelleen. Toimenpiteen toteuttaminen edellyttää yhdistysten, järjestöjen ja vapaaehtoistoimijoiden mukaan saamista. Julkishallinnolla on tehtävä ympäristökasvatuksen koordinoijana.

Ympäristökasvatuksen yhteistyötä ja viestintää lisättiin ja monipuolistettiin ohjelmakaudella. Ajattelutapa muuttui niin, että ympäristökasvatusta ei nähty enää vain lapsiin kohdistuvana, muusta toiminnasta irrallisena tekemisenä. Ymmärrettiin vahvemmin, että ympäristökasvatus lisää osallisuutta ja elinikäistä oppimista sekä ympäristöstävällisten arjen tekojen ymmärrystä.

Ympäristökasvatus tuotiin ohjelmakaudella lähemmäs eri toimijoita, osaksi opetusta, luottamushenkilöiden työtä tai esimerkiksi työllistymispalveluiden palveluita. Useat järjestöt, yritykset, verkostot, tutkimuslaitokset ja muut toimijat viestivät ja kampanjoivat, järjestivät koulutusta sekä tuottivat uusia sisältöjä, työkaluja ja materiaaleja. Toimijaverkosto alkoi vakiintua, kun kauden aikana perustettiin uudelleen Varsinais-Suomen ympäristökasvatuksen verkosto, joka Valonian koordinoimana käynnisti aktiivisen toiminnan sekä tiedonvaihdon alustan kunnille, järjestöille, oppilaitoksille ja muille kiinnostuneille toimijoille.

Lounais-Suomen alueella (Varsinais-Suomi ja Satakunta) käynnistettiin syksyllä 2021 ympäristökasvatuksen Kehrä- uutiskirjeen julkaisu. Uutiskirje julkaistaan kaksi kertaa vuodessa Ympäristö Nyt/Varsinais-Suomen ELY-keskuksen toimesta. Käytössä myös Kehrä-facebook-ryhmä ja Lounais-Suomen ympäristökasvatuksen verkkosivut (ymparistonyt.fi/ymparistokasvatus).

V8 Edistetään varsinaissuomalaisten hyöty- ja arkiliikuntaa sekä kestäviä liikennevalintoja.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Vastuu terveistä elämäntavoista on ihmisillä itsellään. Samalla maakunnassa tulee kuitenkin olla puitteet terveyden edistämiseen ja rakenteet, jotka tukevat ja kannustavat ihmisiä hyvinvointia edistäviin päätöksiin. Työyhteisöjen tulee huolehtia tärkeimmän resurssinsa hyvinvoinnista kannustamalla terveyttä edistäviin valintoihin arkiliikunnan lisäämiseksi. Vastuulliseen liikennekäyttäytymiseen ja valintoihin vaikutetaan siten, että myös fyysinen rakennettu ympäristö mahdollistaa kävelyn ja pyöräilyn työ- ja vapaa-ajan matkoilla.

Varsinais-Suomen ja Turun kaupunkiseudun liikennejärjestelmäsuunnitelmat päivitettiin laajassa yhteistyössä vuonna 2020, jolloin suunnitelmien tavoitteisiin ja toimenpiteisiin sisällytettiin aiempaa vahvemmin sekä kestävästä terveellisen liikennejärjestelmän edistäminen. Liikennejärjestelmäsuunnitelmissa esitettiin alueen yhteinen näkemys liikennejärjestelmän kehittämisestä, ja suunnitelmien toimenpiteitä viedään eteenpäin jatkuvassa liikennejärjestelmätyössä. Toimenpiteet sisältyvät myös esimerkiksi kuntien omiin suunnitelmiin ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksen hankkeisiin.

Liikennejärjestelmäsuunnitelmien päivityksen kanssa rinnakkain, vuonna 2020, laadittiin myös uusiin Turun kaupunkiseudun maankäytön, asumisen ja liikenteen (MAL) sopimus. MAL-sopimuksella ja siihen kirjatulla toimenpiteillä toteutettiin ohjelmakauden aikana liikennejärjestelmäsuunnitelmissa sekä maakuntakaavassa olevia linjauksia kestävästä liikkumisesta edistämiseksi. Esimerkkeinä toteutetuista MAL-toimenpiteistä ovat lukuisat jalan- kulkua- ja pyöräiteiden infrahankkeet sekä Turun kaupunkiseudun kuntien syksyllä 2021 laatimat koonnit priorisoitavista kävelyalueista ja kävelyn kehittämisen periaatteista.

Liikennejärjestelmäsuunnitelmien ja MAL-sopimuksen toimeenpano on jatkuvaa yhteistyötä, jolla kestävästä ja terveellistä ja turvallista liikennejärjestelmää edistettiin kuluneella ohjelmakaudella. Infrahankkeiden toteutuksesta ja väylaverkon kunnossapidosta vastaavat ELY-keskus ja kunnat. Liikennejärjestelmäsuunnitelmien ja Turun kaupunkiseudun MAL-sopimuksen toimenpiteet sisältyvät myös esimerkiksi kuntien omiin suunnitelmiin ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksen toimintaan. Suunnitelmien tavoitteiden ja toimenpiteiden edistymistä seurataan jatkuvassa liikennejärjestelmätyössä.

Varsinais-Suomen ja Turun kaupunkiseudun liikennejärjestelmätyön ja kaavoituksen yhteistyöryhmät uudelleenorganisoiitiin vuonna 2021. Uudistuksen myötä Turun kaupunkiseudun jatkuvaa liikennejärjestelmätyötä tehdään tiiviimmässä yhteistyössä maankäytön suunnittelun kanssa, ja turvallisen liikkumisen, viisaan liikkumisen, liikenteen hallinnan ja joukkoliikenteen alatyöryhmät edistävät liikennejärjestelmää teemoittain.

Turun kaupunkiseudun viisaan liikkumisen alatyöryhmän toiminnan yksi keskeinen tehtävä on liikkumisen ohjauksen toiminnan edistäminen, joka tunnustetaan vaikuttavaksi liikenteen hallinnan keinoksi. Ryhmää vetää Valonia, ja kokoonpanoon on saatu mukaan asiantuntijoita myös terveyden-, liikunnan- sekä matkailunedistämissektoreilta.

Korona-aikana joukkoliikenteen matkustajamäärät vähentyivät merkittävästi ja onkin suuri haaste saada käyttäjät takaisin ja joukkoliikenteen kulkutapaosuutta kasvuun. Joukkoliikenteen alatyöryhmässä tehdään jatkuvasti yhteistyötä joukkoliikenteen kehittämiseksi alueen joukkoliikenneviranomaisten, ELY-keskuksen ja Turun seudun joukkoliikenteen Fölin kesken.

Kestävää liikennettä edistäviä hankkeita on sekä valtakunnallisesti että Varsinais-Suomessa yhä enemmän, ja niistä on muodostunut vuosi vuodelta vaikuttavampi ja monipuolisempi kokonaisuus. Etenkin EU-rahoitteisten hankkeiden avulla on pystytty kehittämään osallisuuden mahdollisuuksia ja saatu kestävän liikenteen suunnitteluun mukaan asukkaita sekä eri sektoreiden asiantuntijoita. Monipuolinen hankkeiden kirjo on mahdollistanut erilaisten kohderyhmien tavoittamisen ja monipuolisemman vuorovaikutuksen eri sidosryhmien kanssa.

Traficom in myöntämä Valtionavustus liikkumisen ohjauksen toimenpiteisiin mahdollisti seudullisen kehittämisen. Avustuksella on esimerkiksi toteutettu ja päivitetty Varsinais-Suomen liikkumisen ohjauksen toimenpidesuunnitelmat, toteutettu kaupunkiseudun pyöräilykatsaukset, Kävelyn- ja pyöräilyn edistämishojelmien mallipohja kunnille sekä laajennettu Turun ydinkaupungin liikenneympäristökysely koskemaan koko maakuntaa.

V9 Jatketaan Varsinais-Suomen vahvan ruoantuotannon ja elintarviketeollisuuden kehittämistä.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Varsinais-Suomea kutsutaan syystä Suomen ruoka-aitaksi: maakunnastamme löytyvät monen kategorian johtavat ruoantuottajat ja -jalostajat. Tälläkin alalla on kuitenkin mahdollisuuksia vahvistaa osaamista, lisätä maaseudun elinvoimaisuutta ja valjastaa elintarvikealan huippuosaaminen kaupalliseen käyttöön muun muassa kansainvälisen viennin edistämiseksi.

Maakunnan vahva asema alkutuotannossa ja elintarviketeollisuudessa yhdistettynä korkeakoulujemme kemian ja elintarvikealan huippututkimukseen vahvistaa alaa edelleen.

Yhteistyö maakunnan ruokaketjun toiminnan vahvistamiseksi tiivistyi ohjelmakauden aikana osana älykkään erikoistumisen strategiaan liittyvää toimintaa sekä muuta laajaa hanketoimintaa, jota alueen keskeiset kehittäjäorganisaatiot ja korkeakoulut laajoine verkostoineen toteuttivat. Ruokaketjun kytkös kiertotalouteen, ilmastokysymyksiin ja Saaristomeren tilaan nousi selkeämmin esille ja useita kokeiluja toteutettiin näihin haasteisiin ja ruokaketjun elinvoimaisuuteen vastaamiseksi. Maakunnasta löytyy nyt tiloja, jotka ovat aktiivisia edelläkävijöitä ilmasto- ja ympäristökestävässä viljelyssä.

Alueella alettiin profiloitua proteiinikasvien viljelyssä ja siihen liittyvä osaaminen vahvistui. Elintarviketuottajille ja jalostajille tarjottiin jo kattavasti tietoa. Samalla muuttuva ilmasto toi alueen elintarviketuotannon yhä kriittisempien haasteiden äärelle pitkittyneiden kuivuuskausien, rankkasateiden ja sään ääri-ilmiöiden myötä.

Maaseutuohjelman rahoitusta ohjattiin ohjelmakauden aikana varsinaissuomalaisen maatalouden kehittämiseen investointitukena maataloilille 1250 hankkeeseen noin 72,5 M€ investointien kokonaiskustannuksen ollessa noin 220 M€. Maatalouden alkutuotannon sekä ruokaketjun kehittämistä tuettiin samaan aikaan lukuisilla maaseutuohjelman kehittämishankkeilla, joissa painottuivat muun muassa viljelijöiden verkostoituminen, uusien taloudellisesti

ja ympäristöllisesti kehittyneempien tuotantotapojen levittäminen ja eläinterveys. Hankkeissa painottuivat varsinaissuomalaiselle maataloudelle vahvat tuotantosuunnat kuten sika- ja siipikarjatalous sekä puutarhatuotanto.

Esimerkkejä toiminnasta:

- Flavoria-tutkimusalusta,
- VS-Lähiruoka.fi -tietoalusta alueen elintarvikeyrityksille,
- ÄE Innovatiiviset ruokaketjut toimenpidesuunnitelma ja ruokakehittäjien foorumi,
- Ruokaketjun yhteistyön kehittämisen hankkeet Foodtech Platform ja VarsiFood,
- Proteiinikasveihin liittyvät selvitykset ja kehittämishankkeet,
- Blue Products -hanke,
- kipsihankkeet,
- ruokohankkeet,
- Qvidjan hankkeet,
- Varsinais-Suomen liitto rekisteröi tuotemerkin D.O. Saaristomeri - Skärgårdshavet D.O. Archipelago vuonna 2021 tarkoituksena käynnistää haku tuottajille merkin ottamiseksi käyttöön hyväksytyille tuotteille (jotka täyttävät alkuperä-, laatu- ym. kriteerit).

Y1 Edistetään kumppanuutta ja rohkeita kokeiluja dynaamisen yhteistyökulttuurin edistämiseksi maakunnassa

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Näkyvät verkostot ovat vetovoimatekijä. Vakiinnutetaan Kumppanuusfoorumin toiminta maakunnallisen yhteistyön toimintamallina. Tämä edellyttää keskeisistä toimijoista koostuvan verkoston ja sen maakunnan elinvoimaisuuden eteen tekemien asioiden näkyväksi tekemistä.

Kokeilut mahdollistavat uusien ja nopeiden avausten tekemisen alueen kehittämisessä. Tavoitteita voidaan saavuttaa innovatiivisessa ilmapiirissä, jossa on mahdollista tehdä rohkeita kokeiluja ja toimia uusilla tavoilla sekä saa myös erehtyä ja epäonnistua menettämättä kasvojaan. Varman päälle pelaamalla ei välttämättä saavuteta todellisia uusia avauksia.

Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumin toiminta vakiintui ohjelmakaudella. Kumppanuusfoorumin toimintaa kehitettiin täsmentämällä siihen liittyvää käsitteistöä, foorumin tarkoitusta ja seurantaa. Lisäksi kumppanuusfoorumille avattiin vuonna 2018 omat verkkosivut näkyvyyden lisäämiseksi. Ohjelmakaudella järjestettiin myös kaikille verkostoille tarkoitettuja vuosittaisia kumppanuusfoorumi-tapahtumia ja lukuisia verkostojen omia, temaattisia tilaisuuksia.

Vuonna 2020 käynnistettiin Varsinais-Suomen uuden maakuntastrategian ja maakuntaohjelman 2022–2025 valmistelu, missä kumppanuusverkostot olivat avainasemassa. Valmisteluun osallistui yli 300 asiantuntijaa. Moni kumppanuusfoorumiin kuuluva kumppanuusverkosto otti myös harppauksia oman toimintansa kehittämisessä ja vakiinnuttamisessa. Tällaisia ovat muun muassa kulttuurifoorumin ja kulttuuritoimikunnan työ, järjestöfoorumi ja järjestöjaosto, kansainvälisen foorumin työ, sekä älykkään erikoistumisen painopisteryhmien työ. Lisäksi Ennakointiakatemia-yhteistyö virallistettiin yhteistyösopimuksin.

Erityisesti vuoden 2020 alusta alkaen, Covid-19-pandemian vaikutuksesta, myös kumppanuustyössä otettiin käyttöön uudenlaisia (etä-)työtapoja ja rakennettiin kokeilevampaa ja sallivampaa ilmapiiriä. Uuteen maakuntastrategiaan valittiin yhdeksi yhteiseksi arvoksi uteliaisuus.

Y2 Luodaan maakunnalliset järjestö- ja kulttuuriyhteistyömallit

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Sote- ja maakuntauudistuksen myötä kunnille tulee uudenlainen rooli ja maakunnista tulee kentälle uusi vahva toimija. Tämä rakenteellinen uudistus koskettaa koko järjestökenttää, mutta erityisesti sosiaali- ja terveysyhdistyksiä muutoksen suuruuden ja kattavuuden takia. Maakuntauudistus on merkittävä seikka järjestöille muun muassa rahoituksen ja toiminnan jatkuvuuden näkökulmasta.

Tilanne on erilainen sote-sektorilla toimivien järjestöjen ja muiden järjestöjen osalta. Sote-puolen järjestöillä on muutoksen keskellä voimakas tarve palvelutarjonnan kokoamiseen, hinnoitteluun ja brändäämiseen. Samalla laajaa joukkoa maakunnan järjestöistä yli sektorien yhdistää muun muassa tarve paremman yhteistyön, keskinäisen tuttuuden ja viestinnän osalta. Järjestökentän moninaisuus ja laajuus ovatkin järjestöyhteistyön perushaasteita yhteistyömalleja rakennettaessa.

Perusyhteistyömallina voisivat toimia 1-2 kertaa vuodessa järjestettävät laajat järjestöfoorumit. Forumit kokoaisivat sekä järjestöt laajasti mutta myös poliittisen kentän käsittelemään ajankohtaisia asioita. Myös koko järjestökenttää koskeva yhteinen strategia- ja tiekarttatyö on perusteltua toteuttaa forumin puitteissa. Strategiatyössä tulee huomioida järjestökentän moninaisuus ja erilaiset palvelumallit. Edelleen on perusteltua harkita järjestötoimijoiden ja viranomaisten yhteistyön tukemiseksi eräänlaisen neuvottelukunnan tai jaoston perustamista. Forumityö ja neuvottelukunta- tai jaostotyö voidaan jaotella palvelutuotannon (lähinnä sote-) ja muun järjestötoiminnan perusteella.

Varsinaissuomalainen kulttuurin edelläkävijyys perustuu alueen erityispiirteisiin pohjautuvaan luovaan osaamiseen ja vahvaan kulttuuri-identiteettiin, uuteen innovatiiviseen ja avoimeen toimintakulttuuriin, sekä monialaiseen yhteistyöhön, jossa kansalaisyhteiskunnalla on entistä vahvempi rooli. Näillä varmistetaan kulttuuripalveluiden alueellinen tasa-arvo, sekä fyysinen ja sosiaalinen saavutettavuus. Kulttuurin ammatillaiset ja harrastajat toimivat yhdessä, sekä läheisessä vuorovaikutuksessa elinkeinoelämän kanssa. Kulttuurin ja taiteen merkitys on ymmärretty päätöksenteossa. Kulttuuri on resursoitu keskeiseksi osaksi kuntien perus- ja hyvinvointipalveluita ja maakunnassa edistetään taiteilijoiden moniammatillista yhteistyötä. Luova talous ja osaaminen nähdään alueemme kilpailukyvyyn kärkiarvona ja alana, jolla luodaan kasvua ja työllisyyttä.

Kulttuurin hyvinvointia tuottavat vaikutukset on yksi keskeisimpiä teemoja, jonka edistämässä kunnilla, järjestöillä, vapailla taiteenharjoittajilla ja uusilla maakunnilla on kaikilla roolinsa. Varsinais-Suomi on kulttuurihyvinvointikysymyksissä edelläkävijä ja oppilaitoksistamme löytyy teemaan vahvaa osaamista. Näiden teemojen ympärille onkin jo syntynyt erilaisia yhteistyöverkostoja. Tavoitteena on pysyvä, maakunnallinen koordinaattorirakenne, joka mahdollistaisi avoimen, tehokkaan tiedonvälityksen, sekä hyvien toimintamallien ja yhteistyökäytäntöjen kartoittamisen, kehittämisen edelleen ja levittämisen eri sektorien, hallinnontasojen ja toimijoiden kesken. Roolia tällaisen yhteistyömallin eteenpäin viemisessä voisi ottaa uuteen maakuntaan perustettava, nykyisistä verkostoista ja toimijoista koottava kulttuuriyhteistyön ryhmä, jonka toiminnasta vastaisi maakunnallinen kulttuurikoordinaattori. Myös kulttuuritoimikunnalla olisi luontevaa olla koordinoinnissa oma roolinsa. Jos ja kun tällainen yhteistyömalli saadaan hyvin toimimaan kulttuurihyvinvoinnin osalta, voidaan samaa mallia tai yhteistyöryhmää hyödyntää myös muiden kulttuurin liittyvien teemojen eteenpäin viemisessä yhteisvoimin.

Ohjelmakaudella odotettu sote- ja maakuntauudistus, jonka osana myös järjestö- ja kulttuuriyhteistyö olisi todennäköisesti uudistunut, ei toteutunut. Maakunnallisten järjestö- ja kulttuuriyhteistyömallien rakentaminen sopeutettiin kuitenkin uuteen tilanteeseen ja työ eteni tästä huolimatta tärkein askelin. Molempiin muodostui selkeä ja vakiintunut tapa tehdä yhteistyötä, viestiä ja tavoittaa toimijat.

Järjestöyhteistyön osalta ohjelmakaudella valmistui ja päivitettiin Varsinais-Suomen järjestöyhteistyön tiekartta (vuosina 2018 ja 2020), sekä perustettiin maakunnan yhteistyöryhmän järjestöjaosto vuonna 2019. Järjestöjaosto järjesti vuosittaisia järjestöfoorumitapahtumia, alkoi julkaista Järjestöuutisia maakunnasta -uutiskirjettä, ja toteutti järjestöjen toimintaa tukevia materiaaleja (kuntayhteistyön tarkistuslista ja järjestöjen itsearviointin työkalu). Aktiivinen työryhmätoiminta sekä säännöllinen keskustelu muiden järjestötoimijoiden kanssa lisäsi järjestöjen keskinäistä tuttuutta ja dialogia.

Kulttuuriyhteistyön osalta vakiinnutettiin kulttuurifoorumin toiminta ja foorumitilaisuudet, joita järjestettiin kaksi kertaa vuodessa vaihtuvien ajankohtaisien aiheiden. Yhtenä foorumin tärkeänä tarkoituksena oli myös törmäyttää toimijoita ja tarjota heille tapaamisalusta. Foorumitoimintaa onnistuttiin toteuttamaan Covid-19-pandemian aiheuttamista haasteista huolimatta, tosin osin virtuaalisesti. Kulttuuritoimikunta osallistui aktiivisesti toiminnan koordinaatioon ja kehittämiseen.

Kulttuuristrategian osalta toteutettiin strategiakauden puolivälin tarkastelu ja määriteltiin loppukauden maakunnalliset yhteiset tavoitteet vuoteen 2025. Kulttuurialan verkostoja tunnistettiin entistä paremmin ja niiden toiminta vahvistui, erityisesti kulttuurihyvinvoinnin osalta. Sote- ja maakuntauudistuksen kaatumisesta (v. 2019) huolimatta maakunnallinen kulttuurihyvinvoinnin työryhmä jatkoi työskentelyään katkeamatta ohjelmakaudella ja sittemmin osana hyvinvointialueiden valmistelutyöryhmää. Maakunnallista kulttuurikoordinaattoria ei ole saatu, mutta Varsinais-Suomen liitossa on kevästä 2019 asti ollut maakunnallinen kulttuuriasioista vastaava erikoissuunnittelija osittaisella työaikaprozentilla. Uutena maakunnallisen kulttuuriyhteistyön avauksena ja kuntien kulttuuripalveluiden tukena Varsinais-Suomen liitto, Turun kaupunki ja Kulttuuria kunnissa -verkosto valmistelivat opetus- ja kulttuuriministeriön alueellisen kehittämissuunnitelman hakuun hankehakemuksen ja saivat joulukuussa 2021 rahoituksen kaksivuotiselle Varsinaista kulttuuria -kehittämissuunnitelmalle.

Y3 Varmistetaan osaavan työvoiman saatavuus ja elinikäisen oppimisen edellytykset eri aloilla maakunnan kilpailukykyä takaamiseksi

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Varmistetaan osaavan työvoiman saatavuus eri aloilla maakunnan kilpailukykyä takaamiseksi huomioiden sekä toimintaympäristön, teknologian että työn sisältöjen muutokset. Osaamisen ja koulutuksen ennakointi tuodaan kiinteäksi osaksi opetussuunnitelmatyötä, opetustyötä ja opiskelijaohjausta kaikilla koulutusasteilla ja varmistetaan tälle rahoitus. Toteutetaan erilaisia ennakoitiosaamiseen perustuvia pilottikokeiluja. Esimerkiksi työn muuttuminen, alojen mahdollinen sukupuolittuneisuus, teollinen uudistuminen ja sen osana erityisesti digitalisaatio ja robotisaatio tulee huomioida opiskelumenetelmien valinnassa, opiskelijoiden ohjauksessa ja kaikissa koulutuksen kehittämistoimissa.

Lisäksi edistetään työn tarjonnan ja kysynnän kohtaantoa elinikäisen oppimisen avulla. Positiivisen rakennemuutoksen haasteeseen vastaamiseksi tehdään alueellista yhteistyötä muun muassa viestinnän keinoin valtiollisen tuen saamiseksi koulutuspaikkojen lisäykseen, täydennyskoulutukseen, pilottikokeiluihin ja niin edelleen.

Varsinais-Suomen Ennakointiakatemia-nimeä kantavan yhteistyökonsortion kumppanuus- ja yhteistyösopimus laadittiin ja allekirjoitettiin vuosille 2021–2025. Sopimus turvasi toiminnalle vuosibudjetin ja osoitti toimijoiden laajan tuen.

Osaavan työvoiman saatavuutta ja elinikäisen oppimisen edellytyksiä edistettiin Varsinais-Suomen Ennakointiakatemia-toiminnan ja mm. oppilaitosten omien jatkuvan oppimisen kehittämisen ja toimintamuotojen avulla. Lisäksi ohjaustoimintaa koordinoitiin maakunnan yhteistyöryhmän koulutusjaostossa, joka on keskeinen maakunnallinen yhteistyöelin toimenpiteen teemassa.

Ohjelmakaudella toteutettiin lukuisia koulutustoimia ja työvoimahallinnon hankkeita osaavan työvoiman saatavuuden kehittämiseksi. Lisäksi muunto- ja täydennyskoulutuksen eri muotoja hyödynnettiin kattavasti.

Y4 Edistetään kasvuyrittäjyyttä, omistajavaihdoksia ja innovaatiovalmiuksia sekä yrittäjyyskasvatusta

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Edistetään kasvuyrittäjyyttä, omistajavaihdoksia sekä innovaatiovalmiuksien kehittämiseen tähtäävää toimintaa. Yrittäjyyden edistämiseksi yhtenä toimintamuotona käytetään yrittäjyyskasvatusta. Muun muassa Varsinais-Suomen YES-verkosto on tehnyt konkreettista ja pitkäjänteistä työtä yrittäjyyskasvatuksen edistämiseksi. Yhtenä esimerkkinä on maakunnallinen yrittäjyyskasvatuksen työkirja opettajille, rehtoreille ja työelämän yhteistyökumppaneille. Siihen pohjautuen valtakunnallinen YES-verkosto julkaisi koko maata varten suunnatun työkirjan syyskuussa 2016.

Yrittäjyyskasvatuksen roolia tulee vahvistaa edelleen maakunnan oppilaitoksissa. Yrityksen omistajavaihdoksella vahvistetaan elinkelpoisen yrityksen jatkuvuus yrittäjän luopuessa yritystoiminnasta eläköitymisen tai muun syyn vuoksi. Valtakunnallisen omistajavaihdosbarometrin (2015) mukaan Varsinais-Suomessa omistajavaihdosvaiheeseen tulee seuraavan kymmenen vuoden aikana 7350 yritystä, mikä on noin 28 prosenttia koko Varsinais-Suomen yrityskannasta.

Varsinais-Suomen nyt jo erittäin monipuolinen elinkeinorakenne antaa hyvät mahdollisuudet uusien innovaatioiden ja kokeilujen toteuttamiseen. Suuri potentiaali löytyy yritysten sekä tutkimus- ja kehittämisorganisaatioiden kansainvälistymisestä. Alueen kilpailukyvyyn tehostamisen kannalta keskeistä on toimijoiden yhteistyö maakunnan sisällä, kansallisesti ja kansainvälisesti.

Kasvuyrittäjyyttä edistettiin ohjelmakaudella sekä toimialakohtaisilla että yleisillä kaikille kasvuhakuisille yrityksille suunnatuilla kasvuohjelmilla. Varsinais-Suomessa yritysten kehittämisavustuksen myöntämisperusteissa korostettiin erityisesti yritysten kansainvälistä kasvua.

Projektimuotoisena aloitettu omistajavaihdosten tukeminen eteni hyvin ja vakiintui Varsinais-Suomen Omistajavaihdospalveluksi, joka yhdistää yritystoiminnasta luopuvat ja yritystoiminnan ostamisesta kiinnostuneet. Palvelun tuottavat Varsinais-Suomen Yrittäjät ja Turku Science Park Oy yhteistyössä maakunnan johtavien alan asiantuntijayritysten kanssa.

Yrittäjyyskasvatuksessa Varsinais-Suomen YES-verkosto (yrittäjyyskasvatuksen kehittäjäverkosto) tuki oppilaitoksia ja yksittäisiä opettajia. Samalla kytkettiin yrittäjyyskasvatus osaksi laajempaa työtä elinvoimaisuuden kehittämisessä.

Y5 Kehitetään toimijoiden välistä yhteistyötä maakunnan ulkopuolisen rahoituksen haussa

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Yhä suurempi osa hankerahoituksesta on haettava maakunnan ulkopuolisista lähteistä. Keskeisessä asemassa ovat suoraan Euroopan unionilta haettava rahoitus ja kansallinen, esimerkiksi TEKES-rahoitus. On tärkeää varmistaa aktiivinen tiedonhaku ja -välitys avoimista ovesta sekä ennen kaikkea tulevista rahoitushauista. Maakunnan toimijoiden välinen yhteistyö hakemusten valmistelussa edistää myönteisten rahoituspäätösten saamista.

Yhteistyötä maakunnan ulkopuolisen rahoituksen haussa ja seurannassa kehitettiin ohjelmakaudella monin eri keinoin. EU-rahoituksen kertymää maakuntaan on seurattu vuodesta 2016 lähtien. Rahoituskertymää tutkivan vuosittaisen selvityksen laatimisesta on vastannut vuodesta 2018 lähtien Turun ja Varsinais-Suomen Eurooppa-toimisto. Selvitysten mukaan maakuntaan saatu rahoituksen taso pysyi ohjelmakaudella suhteellisen vakaana, ja saannin heittelyt johtuivat osittain rahoitushakujen ajankohdista. Kertymäselvityksen lisäksi Eurooppa-toimisto laati maakuntakohtaisia Horisontti-ohjelman rahoitussuosittelevia Business Finlandin julkaisemien tilastojen pohjalta. Näissä Varsinais-Suomi sijoittui kolmanneksi Uudenmaan ja Pirkanmaan jälkeen.

Vuonna 2019 aloitettiin säännölliset palaverit alueellisen ekosysteemin (Turun kaupungin hankekehitysyksikkö, Eurooppa-toimisto, Valonia, Turun AMK, Turku Business Region) kesken. Yhteistyön tavoitteena oli luoda strateginen, pitkän tähtäimen lähestymistapa EU-rahoitushakujen työstämiseen ja näin lisätä ulkopuolista rahoitusta maakunnan keskeisten strategisten tavoitteiden toteuttamiseen. Ekosysteemi kartoitti mahdollisia rahoitushakua sekä vaihtoi tietoa valmisteilla olevista hankehakemuksista. Ekosysteemytöskentelyn lisäksi Varsinais-Suomen liitto ja Eurooppa-toimisto tiivistivät keskinäistä yhteistyötään ja tiedonvaihtoa, ja perustivat yhteisen työryhmän Turun kaupungin ja Centrum Balticum -säätiön kanssa.

Eurooppa-toimiston rooli oli ohjelmakaudella ja on edelleen keskeinen aikaisen vaiheen tiedon välittämisessä, rahoitushakujen skannaamisessa sekä mahdollisten hankekonsortioiden etsimisessä. Rahoitusohjelmiin ja -hakuihin liittyen Eurooppa-toimisto järjesti vuosien 2018–2021 aikana lukuisia infotilaisuuksia ja webinaareja. Tilaisuudet olivat temaattisia (Green Deal) tai yhteen ohjelmaan (Horisontti Eurooppa) liittyviä. Lisäksi Eurooppa-toimiston nettisivuille lisättiin ohjelmakaudella perustiedot eri EU-rahoitusohjelmista, samoin Eurooppa-toimiston kuukausittaisessa uutiskirjeessä julkaistiin tietoa avoimista EU-hauista. Uutiskirjeessä julkaistiin myös EU-hankkeet tutuiksi -juttusarjaa, joka kertoi varsinaissuomalaisien toimijoiden erilaisista EU-hankkeista ja pyrki näin madaltamaan kynnystä EU-ohjelmiin osallistumisen suhteen.

Hauista tiedottivat aktiivisesti omiin teemoihinsa liittyen myös useat alueen toimijat, esimerkiksi Turun alueen korkeakoulujen TRUEnet-verkosto, joka perustettiin vuoden 2021 alussa. Verkoston tavoitteena on muun muassa lisätä ja monipuolistaa korkeakoulujen saamaa EU-rahoitusta. Lisäksi jotkin maakunnalliset kumppanuusverkot ottivat rahoitusteeman pysyväksi osaksi kokoustensa asialistoja ja kutsuivat Eurooppa-toimiston pitämään säännöllisiä infoja kokouksissaan. Kumppanuusverkot järjestivät myös omiin teemoihinsa sopivia infotilaisuuksia.

Ohjelmakaudella merkittävä kokonaisuus oli Suomen kestävä kasvun ohjelman (EU:n elpymispaketin välineen) valmistelu, josta järjestettiin maakunnallinen kuuleminen Turussa. Elpymis- ja palautumistukivälineen painotuksia ja rahoitusesityksiä suunniteltiin yhteistyössä maakunnan toimijoiden kanssa. Myös kulttuurialoille kohdistetusta elpymisrahoituksesta jaettiin laajasti tietoa verkostolle.

Eurooppalaisen Europe Direct -toiminnan sisällöllisten muutosten vuoksi ko. toiminta päättyi Varsinais-Suomessa keväällä 2021, mikä vähensi maakunnan räätälöidyn EU-tiedotuksen ja -neuvonnan mahdollisuuksia. Rohkaisevaa on, että vuosien 2020–2021 kumppanuusbarometri-kyselyjen mukaan vastaajat kuitenkin kokivat, että alueella on runsaasti yleistä tietoa tarjolla EU-hankerahoituksesta (jokseenkin samaa mieltä oli noin 70 % vuonna 2021). Yksi selittävä tekijä lienee toimijoiden oma ja Turun ja Varsinais-Suomen Eurooppa-toimiston aktiivinen työ asian parissa.

Y6 Varmistetaan tiedon kulku kestävän alue- ja yhdyskuntarakenteen suunnittelu- ja kehittämissyhteistyössä sekä lisätään innovatiivisuutta ja yhteisvastuullisuutta maankäytön suunnitteluun ja vuorovaikutukseen vetovoimaisen ympäristön rakentamiseksi.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Vetovoimaisen, toimivan ja kestäväällä tavalla eheän toimintaympäristön saavuttaminen edellyttää tiivistä yhteistyötä maankäyttöä ja liikennettä suunnittelevien, alueellisten toimijoiden ja kehittäjien kesken. Kaikkien osapuolten osallistumista sekä tiedon ja toiminnan avoimuutta – rajat rikkovaa suunnittelu- ja kehittämissyhteistyötä – tarvitaan, jotta maankäytön, asumisen, liikenteen, palvelujen ja elinkeinoelämän (MALPE) muodostama kokonaisuus saadaan tasapainoiseksi. Tämä edellyttää, että kehittämisen, suunnittelun tai toteuttamisen kannalta keskeisistä asioista keskustellaan ja olennaista tietoa välitetään vuorovaikuttamisen eri tasoilla toimiville kohderyhmille oikea-aikaisesti.

Toimenpide edellyttää maakunnallisen Suunnittelufoorumi-toiminnan kehittämistä sekä kohdennettujen kumppanuuskoonpanojen koordinoitua kokoontumista aihealueittain. Esimerkkinä on muun muassa maakunnallisen jatkuvan aluerakennetyön käynnistäminen. Tiedon keruu, välittäminen ja viestintä tapahtuu yhteisellä tietopalustalla aluetietopalvelussa.

Maakunnallinen kuntien kaavoittajat yhteen kokoava alueidenkäytön yhteistyöryhmä kokoontui ohjelmakaudella aktiivisesti ja lisäsi tiedonvaihtoa eri aluetoimijoiden välillä. Yhteistyöryhmässä keskusteltiin ajankohtaisista aiheista, ja ryhmä osoittautui hyväksi tiedonvaihtokanavaksi niin hanke- ja selvitystöiden osallistamiseen kuin niiden tulosten välittämiseen. Muun muassa osana Varsinais-Suomen ilmastotiekarttatyöskentelyä käytiin aktiivisesti keskustelua yhdyskuntarakenteen ja rakentamisen kysymyksistä osana maakunnallisia ilmastotavoitteita.

Ohjelmakauden aikana Varsinais-Suomen maakuntakaavoista tuorein, Luonnonarvojen ja -varojen vaihemaa-kuntakaava, toteutettiin laajassa yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa. Kaavatyö toteutettiin yhteistyössä PALO-hankkeen (Osallistuminen pitkäjänteisessä päätöksenteossa) kanssa, jonka avulla laajennettiin ja monipuolistettiin osallistumista. Keskeisenä tavoitteena oli löytää erityisesti maakunnan luontoympäristön kehittämisen konkreettiset kärjet, jotka liittyivät ulkoiluun ja matkailuun, vesiviljelyyn ja metsien käyttöön.

Lounaistieto kehitti ohjelmakauden aikana maakuntakaavojen yhteistä tietomallia ja vastasi sen ylläpidosta. Kaava-aineistojen saatavuuden parantamiseksi luotiin maakuntakaavat.fi-sivusto. Ohjelmakauden aikana myös 1980-luvulta lähtien kerätyt Varsinais-Suomen rakennetun ympäristön inventointitiedot avattiin avoimeen dataan rekisteröityville käyttäjille Turun museokeskuksen / Varsinais-Suomen alueellisen vastuumuseon tietokannasta lyhyesti MIP-nimellä tunnetussa Museon informaatioportalissa.

Varsinais-Suomen ja Turun kaupunkiseudun liikennejärjestelmäsuunnitelmien päivitystyö valmistui ja Turun kaupunkiseudun MAL-sopimus solmittiin. Liikennejärjestelmäsuunnitelmien päivitys tehtiin laajassa yhteistyössä virallisten ohjaus- ja työryhmien lisäksi mm. seutukunnittaisissa Tulevaisuuden liikenteen iltakouluissa. Suunnitelmissa olevien toimenpiteiden edistämistä ja seurantaan tehostettiin organisoimalla uudelleen Varsinais-Suomen ja Turun kaupunkiseudun liikennejärjestelmätyön ja kaavoituksen yhteistyöryhmät sekä alueidenkäytön yhteistyöryhmä. Tiivistä yhteistyötä tehtiin myös maakuntarajat ylittäen; esimerkiksi Etelä-Suomen liikennestrategia laadittiin neljän maakunnan yhteistyössä. Vuorovaikutusta asukkaiden kanssa kehitettiin parantamalla tiedonkulkua Varsinais-Suomen liiton uusien liikenneteeman nettisivujen avulla sekä laajentamalla aiemmin Turun kaupunkiseudulla toteutettu liikenneympäristökysely koko Varsinais-Suomen maakuntaan.

Yhteistyön osalta hedelmällisimmäksi ohjelmakaudella osoittautui olemassa olevien työryhmien – Varsinais-Suomen alueidenkäytön yhteistyöryhmän, liikennejärjestelmätyön eri yhteistyöryhmien ja Turun kaupunkiseudun maankäytön yhteistyöryhmän – toiminnan kehittäminen ja vakiinnuttaminen. Näin ollen uuden, kaiken suunnittelutyön kokoavan Suunnittelufoorumi-konseptin rakentamisesta luovuttiin.

Y7 Luodaan merialuesuunnittelusta vahva yhteistyöalusta

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Merialuesuunnittelulla edistetään kestävästä kasvusta, kestävästä luonnonvarojen käytöstä sekä meriympäristön hyvän tilan saavuttamista. Tämä vaatii eri toimintojen yhteensovittamista ja toimijoiden saamista mukaan yhteiseen suunnittelu-työhön alusta alkaen. Huomioitavia merellisiä teemoja ovat energia-alat, meriliikenne, meriteollisuus, kalastus ja vesiviljely, kaivannaiset, sininen bioteknologia, matkailu, virkistyskäyttö, kulttuuriperintö sekä ympäristön ja luonnon säilyttäminen, suojelu ja parantaminen.

Merialuesuunnittelussa kiinnitetään huomiota merialueen ominaispiirteisiin sekä maa- ja meritoimintojen vuorovaikutukseen ja maanpuolustuksen tarpeisiin. Merialuesuunnittelu vie maakuntastrategiaa aiempaa voimakkaammin merialueelle talousvyöhykettä myöden ja tukee maakuntakaavatyötä. Suunnitelman aktiivinen ja menestyksellinen toteuttaminen edellyttää rajat ylittävän merialuesuunnitteluekosysteemin rakentamista. Suomen merialuesuunnittelua koordinoidaan Varsinais-Suomen liitosta käsin.

Rannikon maakuntien liitot laativat merialuesuunnitelmat ohjelmakaudella laajassa yhteistyössä keskenään ja sidosryhmien kanssa. Laaditut kolme merialuesuunnitelmaa muodostavat yhden kokonaisuuden, Suomen merialuesuunnitelma 2030:n. Ensimmäisellä suunnittelukierroksella keskeistä oli riittävän tietopohjan rakentaminen, sekä yhteisen käsityksen luominen ja hiominen suunnittelijoiden, viranomaisten ja noin 400 merellisen sidosryhmän edustajan kanssa. Tärkeää oli myös aktiivisesti seurata yhteisen Itämeren suunnittelun etenemistä naapurivaltioissa.

Merialuesuunnitteluprosessi sai paljon kiitosta laajasta osallistamisesta ja monessa palautteessa tuotiin esiin mittava tausta-aineisto, joka suunnittelun kuluessa kerättiin. Toisaalta koettiin, että juuri asian laajuus ja suuri oheismateriaalin määrä toi paljon lisähaastetta palautteen antamiseen. Merialuesuunnitelman toiminnallista ja osallistavaa kartallista osiota pidettiin onnistuneena.

Rannikon maakuntien liittojen maakuntavaltuustot hyväksyivät merialuesuunnitelman kokouksissaan marras-joulukuussa 2020 (Varsinais-Suomi 7.12.2020). Suomen Merialuesuunnitelma 2030 on Itämeren alueella ensimmäinen kokonaan digitaalinen suunnitelma.

Merialuesuunnitelman alueellinen ja kansallinen implementointi on käynnissä. Suunnitelman vaikuttavuus syntyy suunnitteluprosessin myötä, eli sidosryhmien yhteisymmärryksen, sekä suunnitelmaan sitoutumisen ja sitä kohtaan koetun omistajuuden kautta. Merialuesuunnitelman vaikuttavuus syntyy myös kytköksestä kansallisiin, alueellisiin ja sektorikohtaisiin politiikkalinjauksiin sekä strategioihin, sekä maakuntaohjelmien ja niiden toteuttamisen, maakuntakaavoituksen, aluekehityshankkeiden sekä luonnonvarasuunnitelmien ja merialueen muiden hoito- ja käyttösuunnitelmien tavoitteiden tukemisesta. Merialuesuunnittelu on adaptiivista suunnittelua, ja toinen suunnittelukierros on alkanut välittömästi maakuntaohjelmakauden päätyttyä, vuoden 2022 alussa.

S1 Edesautetaan digitaalisten ja fyysisten, myös kielellisesti saavutettavien kohtaamispaikkojen luomista, joissa toimijat voivat verkostoitua

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Luodaan saavutettavuuden ilmapiiri maakunnalliset erityispiirteet ja vahvuudet huomioiden ja mahdollistetaan päättäjien, yrittäjien, opiskelijoiden, sidosryhmien edustajien ja muiden toimijoiden kohtaaminen ja verkostoituminen. Saavutettavat kohtaamispaikat voivat olla digitaalisia tai fyysisiä. Kansainvälisesti vetovoimainen kohtaaminen edellyttää kielellistä saavutettavuutta sekä kansainvälisten verkostojen näkyvyyttä. Toteutetaan käytännössä sekä tapahtumia että pysyviä yhteistyö- ja kohtaamisalustoja.

Erilaisten maakunnallisten ja kunnallisten kehittämis- ja valmisteluprosessien avoimuutta ja saavutettavuutta sekä osallistumiskanavia avattiin ja vahvistettiin monin tavoin ohjelmakauden aikana. Työ liittyi laajempaan yhteiskunnan muutokseen, jossa kansalaisten on digitalisaation tuomien välineiden avulla helpompi vaikuttaa päätöksentekoon ja asioiden valmisteluun ja myös edellyttää tietoa näistä. Esimerkkinä avoimuuden lisäämisestä voidaan pitää kunnissa käyttöönotettuja osallistavan budjetoinnin keinoja. Digituki Varsinais-Suomessa -hankkeessa alueelle muodostettiin seutukunnalliset, aktiiviset, kansalaisille suunnatut digituen verkostot, joissa digituen toimintaa ja siten palvelujen saatavuutta kehitettiin kattavasti.

Sidosryhmien kesken verkostojen kehittäminen ja uusien maakunnallisten toimintatapojen käyttöönotto oli kokeilevaa. Perinteiseen verkostoitumiseen negatiivisesti vaikuttanut Covid-19 pandemia toi yhteistyöhön useita uusia digitaalisia kohtaamisen paikkoja. Alkukankeuksien jälkeen muutos oikeastaan vauhditti ja lisäsi verkostojen yhteistyötä ja kohtaamisia, kun maakunnan joka kolkasta olikin yhtä helppoa osallistua työskentelyyn.

Viranomaisia velvoittava saavutettavuusdirektiivi ja sitä seuraava kansallinen lainsäädäntö tuli voimaan keväällä 2019. Sen jälkeen erityisesti julkiset toimijat maakunnassa ovat työskennelleet digitaalisten palvelujen ja verkko- viestinnän saavutettavuuden parantamiseksi. Tilanne on kehittynyt merkittävästi, mutta vaatii vielä työtä.

S2 Kehitetään Varsinais-Suomesta kansainvälisten yhteyksien ja toiminnan keskus Itämeren alueella hyödyntäen Pohjoisen kasvuvyöhykkeen potentiaalia.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Pohjoinen kasvuvyöhyke kokoaa Etelä-Suomen 13 merkittävää kaupunkia ja kuusi maakuntaa yhteistyöverkostoksi. Pohjoisen kasvuvyöhykkeen rakentaminen luo kasvumahdollisuuksia koko vyöhykkeen elinkeinoelämälle. Tavoitteena on Pohjoisen kasvuvyöhykkeen toiminnallisen kokonaisuuden kokonaisvaltainen kehittäminen siten, että kasvuvyöhyke linkittää eri keskuksia laajemmaksi työmarkkina- ja talousalueeksi, joka tarjoaa yrityksille kansainvälisesti houkuttelevia investointikohteita.

Pohjoinen kasvuvyöhyke on alusta digitaalisten palvelukonseptien kokeiluille ja piloteille sekä kansainvälisesti houkutteleva elinkeinoelämän toimintaympäristö. Se tarjoaa kehitysalustan innovaatioille, Suomen yhä vahvemmalle kansainvälistymiselle ja uusiin, digitaalisiin sovelluksiin perustuvien ratkaisujen kokeiluille ja kaupallistamiselle. Varsinais-Suomen satamat ja Turun lentoasema muodostavat valtakunnallisesti merkittävän rahtiliikenteen logistisen keskuksen.

Pohjoisen kasvuvyöhykkeen (PKV) perustaminen vuonna 2016 vahvisti kansallista käytäväkehittämistä sekä toi lisäarvoa myös kansainvälisessä ja eurooppalaisessa ulottuvuudessa. Vyöhykkeen rooli kulki sittemmin strategiselta tasolta kohti konkreettista hanketyötä ja vyöhyke toimi ohjelmakaudella alustana kehittämiselle, erityisesti logistiikkakokeiluille. Hanketyön sijasta on kuitenkin katsottu tarkoituksenmukaisemmaksi jatkossa keskittyä suurempiin kokonaisuuksiin. Pohjoisen kasvuvyöhykkeen strategian päivitys käynnistyi vuonna 2021; tarkoitus on etsiä PKV:n tulevaa profiilia.

Varsinais-Suomi kytkeytyy myös Scandria Alliance -kehitysvyöhykkeelle. Kestävään liikkumiseen ja logistiikkaan keskittyvä yhteistyövyöhyke kerää alueet ja kaupungit yhteistyöhön Euroopan laajuisen liikenneverkon (TEN-T) Skandinavia-Välimeri-ydinverkkokäytävällä. Ohjelmakaudella työhön osallistuttiin mm. erilaisten tilaisuuksien ja tapahtumien kautta (EU Week of Regions ja Year of Railways -teemavuosi). Lisäksi seurattiin TEN-T-asetuksen uudistamista ja valmisteltiin teemaa tukevia hankkeita. Perifeeristen merellisten alueiden liiton (CPMR) Itämerikomission liikennetyöryhmässä aktivoiduttiin kauden aikana yhteiseen vaikuttamiseen kansainvälisessä yhteistyössä.

S3 Varmistetaan Tunnin juna -suunnittelun ripeä eteneminen sekä rannikon, sisämaan sekä maakunnan sisäisten liikenneyhteyksien toimivuuden ja kehittämisen edistäminen.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Liikenneyhteyksien kehittämisen tavoite on maakunnan sisäisten ja maakunnan rajat ylittävien työmarkkinavyöhykkeiden toimivuuden parantaminen, asukkaiden arjen sujuvuuden varmistaminen kestäväillä liikkumismuodoilla sekä elinkeinoelämän tarpeisiin vastaaminen. TEN-T-verkkoa vahvistavaan Tunnin Juna -konseptiin tulee sisällyttää pääkaupunkiseudun yhteyden nopeuttamisen lisäksi moniulotteinen ajatus maakunnan aluerakenteen ja työmarkkina-alueen kehittämisestä, mukaan lukien Uudenkaupungin radan sähköistys. Lisäksi pitkällä tähtäimellä harkittavaksi tulee yhteyden täydentäminen Loimaan ja Tampereen suunnan paikallisjunaliikennöinnin palauttamisen avulla.

Sisämaan yhteyksien kehittäminen vahvistaa Turusta Loimaan kautta Tampereelle ja Hämeenlinnaan ulottuvaa työmarkkinavyöhykettä sekä parantaa valtatie 9 liikenneturvallisuustilannetta. Länsirannikon liikenneyhteyksien kehittäminen parantaa valtatie 8 liikenneturvallisuutta ja toimivuutta vastauksena Turun, Uudenkaupungin, Rauman ja Porin seutujen metalli- ja meriklusteriin tukeutuvan teknologiateollisuuden ja satamien työvoima- ja kuljetustarpeisiin. Myös Turun kehätien kehittäminen TEN-T -ydinverkkokäytävän osana on tärkeää.

Turun Tunnin Juna -hankeyhtiö perustettiin ohjelmakaudella ja Tunnin junan jatkosuunnittelu viedään loppuun hankeyhtiön toimesta. Suunnittelun on tarkoitus valmistua vuoden 2023 loppuun mennessä. Tunnin junan rakentaminen käynnistyi sen molemmista päistä. Kaupunkiseutujen MAL-sopimuksissa sovittiin rakentamisesta valtion ja kaupunkien yhteisrahoituksella Turun ratapihan, Turku-Kupittaa-kaksoisraiteen ja Espoon kaupunkiradan osalta. Mikäli Turku-Salo-kaksoisraide ja Espoo-Salo-oikorata saavat rahoituksen, valmistuu hanke kokonaisuudessaan vuoteen 2031 mennessä.

Turku-Uusikaupunki-radan sähköistystyöt aloitettiin vuonna 2019. Työ valmistui vuonna 2021. Vuonna 2021 laadittuun ensimmäiseen Liikenne 12-suunnitelmaan pohjaavaan valtion väyläverkon investointiohjelmaan vuosille 2022–2029 priorisoitiin Turku-Uusikaupunki-radan peruskorjaustyö yhdessä Raisio-Naantali-radan peruskorjauksen ja sähköistyksen kanssa. Varsinais-Suomen alueellisen junaliikenteen tavoiteverkko sisältää yhteydet Turusta Loimaalle, Saloon ja Uuteenkaupunkiin. Paikallisjunaliikenteen käynnistäminen olisi kevyimmin tehtävissä Turku-Loimaa-välillä lisäämällä vuoroihin paikallisjunaliikenteen pysähdykset.

Valtatie 9 ja valtatie 8 liikenneturvallisuutta ja sujuvuutta parantavien hankkeiden tiesuunnitelmat valmistuivat. Valtatie 8 Laitilan kiertoeritasoliittymän ja valtatie 9 Liedon ja Auran välisen leveäkaistatien nelikaistaistaminen odottavat investointipäätöksiä.

Turun kehätien kehittäminen on saanut rahoituksen lukuun ottamatta kehätien Raision kohdan ja Naantali-Raisio-välistä osuutta. Raision kohdan kehittäminen kuuluu Väyläviraston investointiohjelman 2022–2029 keskeisiin toteutettaviin hankkeisiin 8-vuotisen ohjelmakauden alkupuolella.

S4 Toteutetaan kokonaisvaltainen kaikki koulutustasot käsittävä myyntiosaamisen maakunnallinen malli.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Toteutetaan kokonaisvaltainen myyntiosaamisen kehittämiseen tähtäävä maakunnallinen malli ja kehitetään teemaan liittyvää viestintää. Myyntiosaamisen kehittäminen nähdään maakunnassa edelleen merkittävänä osaamisen pullonkaulana tehdyistä toimenpiteistä huolimatta. Tavoitteena on saada teemasta kattava maakunnallinen osaamisen kehittämismissio erityisesti koskien vientialoja.

Myyntiosaamisen teema on tärkeä muun muassa suomalaisen vientiteollisuuden näkökulmasta mutta sen edistämistä maakunnallisena mallina ei lopulta pidetty toteutuskelpoisena. Turun AMK yhdessä II asteen ammattikorkeakoulujen kanssa on kuitenkin edistänyt aiheeseen liittyvää osaamista erilaisin teematapahtumin ja kilpailujen muodossa. Myös erillisiä myyntiosaamisen kehittämistä tukevia hankkeita on toteutettu.

S5 Jatketaan koulutusaosaamisen tuotteistamista ja yhteisen koulutusviennin kehittämistä hyödyntäen maakunnallisia ja valtakunnallisia yhteenliittymiä.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Koulutusviennissä tavoitellaan nykyistä isompia viennin volyymeja toimijoiden yhteistyönä esimerkiksi verkko-opetuksessa. Koulutusaosaamista tuotteistetaan ja kehitetään hyödyntäen maakunnallisia ja valtakunnallisia yhteenliittymiä samalla panostaen koulutusviennin laatuun ja palvelulähtöisyyteen. Toiminnassa huomioidaan myös eettisen liiketoiminnan periaatteet. Esimerkiksi Turun yliopiston koulutusvientitoteutetaan pääosin Finland University Oy:n kautta, missä mukana ovat myös Tampereen ja Itä-Suomen yliopisto. Turun ammattikorkeakoulun koulutusvientitoteutus on suuntautunut muun muassa Lähi-itään ja Singaporeen sekä myös joiltain osin Kiinaan. Euroopan unionin rahoittamien projektien kautta myyntiä on ollut myös Euroopan ja Etelä-Amerikan alueilla. Varsinais-Suomessa FinnWay learning -yhteistyökonsortio kokoaa yhteen maakunnalliset toimijat. Koulutustasojen välinen yhteistyö maakuntatasolla antaa paremmat mahdollisuudet viennin edistämiseksi.

Koulutusvientitoteutus on vakiintunut toimintamuoto oppilaitoksille ja niiden yhteenliittymille. Covid-19-pandemia muokkasi toimintoja kuitenkin merkittävästi vaikeuttamalla kansainvälistä yhteistyötä ja opettajien liikkumista, ja pakotti tuotteistamaan alaa uudelleen muun muassa etäopiskelutuotteiden kautta. Myös Finland University Oy:n toiminta päättyi vuonna 2020 Covid-19-pandemian aiheuttamien ongelmien vuoksi, ja vastuut ja tehtävät palautuivat takaisin kullekin mukana olleelle yliopistolle.

Ohjelmakaudella valmisteltu lakimuutos mahdollistaa kuitenkin vuoden 2022 alusta lukien tutkintojen myynnin, mikä lisää vientimahdollisuuksia. Esimerkkinä vientiponnisteluista voidaan mainita Turun yliopiston Kiva-koulu-järjestelmä (kiosaamisen vastainen toimenpideohjelma) ja opettajankoulutukseen liittyvät avaukset Sri Lankassa. Sri Lankassa on käynnistynyt laajamittainen koulutus uudistus, jonka avulla pyritään kehittämään maan yläkoulun ja toisen asteen koulutusjärjestelmää. Uudistusta rahoittaa Aasian kehityspankki (ADB), joka on valinnut koulutus uudistuksen teknisen avun toimittajaksi kansainvälisen konsortion. Turun yliopisto tuo teknisen avun projektiin asiantuntemusta opetussuunnitelmien kehittämisestä ja pedagogisista menetelmistä.

Esimerkkeinä mainittakoon myös mm. Turun ammatti-instituutissa käynnistynyt osaamispalveluiden kehittämisprosessi Pakistanissa matkailu- ja ravintola-alalle. Uusia asiakaskontakteja luodaan tasaisesti ja uusimpana pohditaan rakennusalan yhteistyötä.

Myös yksityiset yritykset harjoittivat koulutusvientitoteutusta maakunnassa. Näistä osa oli korkeakoululähtöisiä, niin kutsuttuja spin-off -yrityksiä. ELY-keskus rahoitti ohjelmakaudella yritysten kehittämisavustuksella varsinaissuomalaisia yrityksiä, jotka joko tekivät vientiä tai suunnittelivat viennin aloittamista. Kehittämisavustuksella tuettiin muun muassa uusien koulutusvientitoteutuksien kehittämistä, tuotteistamista sekä uusien vientimarkkinoiden selvittämistä.

Koulutusvientitoteutukseen liittyvä toiminta on siis kehittynyt maakunnallisesti tasaisesti ja lainsäädännön päivityksen myötä avautuneen uusien mahdollisuuksien. Aivan alkuperäisten odotusten mukaisesti vientilukuihin ei kuitenkaan ole ylletty.

S6 Rakennetaan kestävä ja näkyvä vapaa-aikakonseptia, jossa elävä ja elinvoimainen saaristo, vetovoimaiset kansallispuistot sekä maakunnan rikas kulttuuriympäristö niin rannikko- kuin sisämaa-alueillakin tarjoavat elämyksiä ympäri vuoden.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Varsinais-Suomi on monipuolinen kohde matkailijalle. Matkailun ja vapaa-ajantoimintojen, kuten retkeilyn merkitys tulee kasvamaan, ja varsinaissuomalaisten toimijoiden tulee olla mukana kehittämässä uusia toimintatapoja. Strategisena linjauksena tulee olla matkailuelinkeinojen ja -tuotteiden kehittäminen iskukuntoon ja niiden hyvä markkinointi. Saaristo ja merellisyys, rikas luonnon- ja kulttuuriympäristö sekä arvokkaat kulttuurimaisemat tarjoavat erinomaiset mahdollisuudet tähän. Yhteydet Turkuun sekä kaupungin ja lähiseudun lukuisat tapahtumat ja nähtävyydet toimivat porttina maakuntaan sekä kansallisen mutta erityisesti kansainvälisen matkailun osalta.

Matkailu toimialana muodostaa merkittävän kasvualan, jonka keskeiset perustavoitteet liittyvät laadukkaiden kansainväliset ja kotimaan matkailun tarpeet täyttävien palvelujen kehittämiseen ja uudenaikaisten markkinointitekniikoiden hyödyntämiseen sekä yleisesti matkailuvolyymien kasvattamiseen. Matkailuelinkeinon perustan luo kotimainen kysyntä mutta kasvu syntyy ennen kaikkea kansainvälisistä asiakkaista. Tärkeänä painopisteenä tulee olla saavutettavuuden, tuotteiden ja palveluiden laadun ja sopivuuden kehittäminen kansainvälisille asiakkaille sekä henkilöstön osaamisen (mukaan lukien kielitaito ja digiosaaminen) sekä korkeatasoisen infrastruktuurin vahvistaminen. Erityisesti on panostettava sekä ulkoiseen saavutettavuuteen, kuten lentoyhteyksiin ja Tunnin juna -kokonaisuuteen, että sisäiseen saavutettavuuteen, kuten yhteyksiin Aurajoelta saaristoon, matkailukeskittymien matkaketjuihin sekä sujuviin saariston pyöräreitteihin.

Matkailupalveluja tarjoavien verkkosivustojen asiakaslähtöinen lähestymistapa sekä sähköiset, esimerkiksi varausten yhteydessä käytettävät järjestelmät ovat tärkeitä saavutettavuuden parantamisessa. Varsinais-Suomen saavutettavuus matkailunäkökulmasta on vahvistunut erityisesti opasteiden, palvelusivustojen, varausjärjestelmien, sosiaalisen median kanavien, uusien yhteysreittien sekä kuljetusketjujen myötä. Riittävä kehittämisrahoitus ja toimiva matkailun vaikuttavuuden seuranta luovat edellytyksiä alan kehittämiseksi. Moderni ja laadukas majoituskapasiteetti sekä toimivat yhteydet ovat välttämättömiä perusedellytyksiä matkailijan viihtyvyydelle.

Markkinointia toteutetaan yhteistyössä Suomen Saaristo -yhteismarkkinoinnin sekä kansallisten (Visit Finland) ja kansainvälisten verkostojen kanssa. Markkinointi kohdennetaan valituille kohdealueille ja -ryhmille. Tavoitteena on, että Varsinais-Suomesta löytyy laadukkaita ja mielenkiintoisia palveluita, jotka ovat sekä helposti myytävissä että ostettavissa. Tuotekehityksessä painotetaan erityisesti tuotteiden saavutettavuutta, kestävyyttä sekä laadukkuutta. Toteutus tapahtuu nimettyjen koordinaatiovastauiden vetämien verkostojen avulla.

Talven 2019–2020 aikana alkanut Covid-19 pandemia haastoi matkailualaa koko maassa sitoen yritysten voimavaroja lyhyen aikavälin ydintoimintoihin. Pandemia pysäytti ulkomaanmatkailun, mutta Varsinais-Suomessa sen vastapainoksi kasvanut kotimaan matkailu tuotti varsinkin saaristoalueilla merkittävääkin lisäarvoa.

Varsinais-Suomessa painotettiin ohjelmakaudella erityisesti kestävä matkailun kehittämistä, digitaalisen on-line löydettävyyden sekä tiedolla johtamisen näkökulmia. Nämä vahvistettiin vuonna 2021 Varsinais-Suomen matkailuelinkeinon tiekartan ”Yhdessä kestävä kasvua 2027” keskeisiksi strategisiksi painopisteiksi. Vastaavat painopisteet ovat myös Visit Finlandin sekä työ- ja elinkeinoministeriön Suomen matkailustrategian keskeisiä näkökulmia. Tiekartatyon organisoimiseksi perustettiin kolme eri teemaryhmää ja tiekartatyon johtoryhmä. Pohjoismaisen saaristoyhteistyön toimesta selvitettiin Teliältä saatujen teletunnistietojen perusteella matkailijavirtojen määrää ensin Tukholman saaristossa ja myöhemmässä vaiheessa Turunmaan saaristossa. Selvitys antoi arvokasta tietoa volyymin mittaukseen ja ennakointiin sekä nosti entistäkin voimakkaammin esiin tarpeen pidentää saariston matkailusezonkia, jotta paine ei kohdistuisi vain muutamaan kesä-heinäkuun viikkoon. Pidempi sesonki tarkoittaisi myös alueen ekologisesti kestävämpää käyttöä.

Digitalisaation etenemistä haastoi erityisesti Covid-19 pandemia, joka sitoi yritysten voimavaroja merkittävästi. Matkailun kehittämistoimijat järjestivät varsin kattavasti digitalisaatioon ja tuotteiden on-line löydettävyyden kehittämiseen liittyviä koulutuksia yrityksille. Edistymistä tapahtui mutta maakunnan matkailutuotteiden verkkonäkyvyys keskeisillä markkinointikanavilla ei vielä vastaa tavoitteita. Alueellista digitaalista jakelutiestrategiaa valmistellaan edelleen tiekarttatyön puitteissa ja tätä tulee tukemaan myös valtakunnallinen vastaava strategia. Kestävän matkailun osalta perustavoite on toteuttaa Visit Finlandin STF-ohjelman (Sustainable Travel Finland) mukaista toimintamallia, jonka tavoitteena on sekä yrityskohtaisten STF-sertifikaattien määrän kasvattaminen asetetun tavoitteiden mukaisesti. Lisäksi tavoitteena on myös alueellisen kestävän matkailun STF-sertifikaatin saavuttaminen. Tavoitteita edistetään yritystason koulutuksilla ja tälläkin saralla on otettu edistysaskeleita, mutta tavoitteisiin on vielä matkaa. Tiedolla johtamisen keskeinen tavoite on tuottaa sellaista dataa, jota sekä yritykset että julkiset matkailutoimijat voivat hyödyntää päivittäisessä työssään ja päätöksenteossa. Kyse ei ole niinkään perustilastoista, jotka saadaan käyttöön viiveellä vaan esimerkiksi online-tiedosta koskien majoituksia ja matkailijoiden liikkumista (liikkumisdata).

Covid 19-pandemian aikana maakunnan retkeily- ja virkistyskohteiden käyttö ja niiden kysyntä lisääntyi merkittävästi, niin matkailun kuin arkiulkoilunkin näkökulmasta. Varsinais-Suomen alueen virkistys- ja retkeilykohteiden tietoja kerättiin muun muassa Virma-palveluun Digisaapas-hankkeessa. Virma-palvelu kerää ajantasaiset tiedot sekä maakunnan alueen retkeilyreiteistä ja -kohteista, että palvelutoimijoiden kohteista. Palveluun tallennettuja tietoja pidetään ajantasaisena yhteistyössä reittien ja kohteiden ylläpitäjien kanssa. Keskeisin hyöty palvelusta on mobiilikäytettävä reittikartta, jonka avulla retkeilijät ja matkailupalvelujen tuottajat saavat ajantasaista tietoa reiteistä ja kohteista.

Työkalujen osalta Varsinais-Suomen liitto hallinnoi työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2021 matkailun kehittämishankkeiden rahoitushaun (Matkailuelinkeinon elpymistä edistävien kehittämishankkeiden rahoitus), jonka kautta koko maahan saatiin 4 MEUR, josta Etelä- ja Länsi-Suomeen 2 MEUR.

Myös Euroopan unionin elpymisrahoilla luotiin pohjaa matkailualan digitalisaatiolle alueella. ELY-keskusten kehittämisavustuksina myönnettyä REACT-EU-rahoitusta² kohdennettiin yleisellä tasolla pk-yritysten hankkeisiin, jotka edistävät digitalisaatiota, vihreitä ratkaisuja ja kiertotaloutta, kansainvälistyminen korostettuna. Rahoitettujen joukossa oli myös matkailualan yritysten hankkeita kansainvälisten turistien houkuttelemiseksi maakuntaan.

---

² Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe, jonka avulla edistetään vihreää, digitaalista ja palautumiskykyä edistävää talouden elpymistä.

R1 Tuetaan materiaali-, energia-, ravinne- ja resurssitehokkaita sekä hiilineutraaleja ratkaisuja Varsinais-Suomen kiertotalouden tiekartan mukaisesti.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Varsinais-Suomen tahtotilan, toimintakulttuurin ja päätösten tulee tukea materiaali- ja resurssitehokkaita ratkaisuja ja luoda edellytyksiä näiden elinkeinojen vahvistumiseen. Maakunnan profiilia vahvana ympäristöteknologiaosaajana tulee edelleen vahvistaa parantamalla toimijoiden liiketaloudellisia kehitysmahdollisuuksia ja luomalla tehokkaita toimintaympäristöjä. Osaamispääoma kasvattaa myös alueen houkuttelevuutta kansainvälisiä investointipäätöksiä tehtäessä.

Neitseellisten luonnonvarojen niukkeneminen haastaa meidät lisäämään omaa uusiutuvien luonnonvarojen tuotantoamme sekä innovoimaan kiertotaloutta, kierrätystä, materiaalitehokkuutta ja resurssien viisasta käyttöä. Kuntasektorin toimintaa tulee tukea kestävämmäksi ja hiilineutraaliksi, esimerkiksi rakennusten energiatehokkuutta parantamalla. Kuntien tulee olla toiminnan katalysaattori omilla päätöksillään ja hankinnoillaan.

Biosektorin luonnonvarat, metsät, pellot, vedet ja vesiviljely, ja niihin syntyvät uudet toimialat ovat Varsinais-Suomelle erittäin tärkeitä. Meillä on Suomen monipuolisin mahdollisuus kehittää niin ruoka-, energia- ja materiaaliratkaisuja ja tuotteita, joilla luomme hyvinvointia alueellemme, mutta myös arvoa jalostusketjuun, elinkeinoelämään ja vientiin. Bioalojen mahdollisuus tulee vahvasta korkeakoulujen ja innovaatioiden taustasta ja sen osaamisen tuotteistamisesta.

Varsinais-Suomeen on valmistunut kiertotalouden tiekartta, joka konkretisoi tarvittavia toimenpiteitä ja askeleita matkalla materiaali- ja resurssiviisaaseen maakuntaan. Varsinais-Suomen materiaalivirtojen potentiaali kiertotalouden näkökulmasta on valmistunut selvitys, joka osoittaa, että Varsinais-Suomen keskeisimmät kiertotalouden potentiaalit löytyvät maatalouden sivuvirroista, joista voidaan tuottaa energiaa ja kierrätysravinteita.

Kiertotaloutta ja kestävyyttä eri toiminnoissa edistettiin Varsinais-Suomessa monipuolisesti. Maakunnallinen ilmastotiekartta sekä kuntien ilmastotavoitteet ja -strategiat loivat suuntaviivoja ilmastovaikutusten huomiointiin ja päästöjen pienentämiseen. Myös kuntien kiertotaloustyöt ja -hankkeet, sekä kestävyyttä tukevat hankinnat toimivat esimerkkinä kestävästä hankinnoista myös muille.

Saaristomeren tilan parantamiseen tähtäävät toimet tukivat myös ravinnekierron ja -kierrätyksen sekä kestävästä ruokajärjestelmän kehittämistä. Erityisesti peltoviljelyyn liittyvät maanparannushankkeet saivat ohjelmakaudella merkittävää rahoitusta ja synnyttivät laaja-alaisempaa kokeilutoimintaa aiempaan verrattuna. Kalatalouden ja erityisesti vesiviljelyn potentiaalia selvitettiin hanketyössä ja toiminnan ohjelmakauden yli jatkuva luvituspilottihanke pyrkii edistämään alan kehittymistä.

Maakunnalliset selvitykset rakentamisen kiertotalouspotentiaalista sekä useat muut maanrakennuksen kiertotaloutta tukevat hankkeet toivat konkreettisia esimerkkejä mahdollisuuksista ja järjestivät koulutusta alan asiantuntijoille. Maakuntakaavassa osoitettiin merkintöinä suurivolyymisten massojen käsittelysijainteja, mikä tukee massojen parempaa uudelleen käyttöä.

Resurssitehokkuuden osalta maakunnassa selvitettiin ja perustettiin temaattisia klustereita, esimerkiksi Topinpuiston alue ja Naantalın jalostamon Green Industry Park, jotka edistävät toiminnallaan monipuolisesti resurssi- ja materiaalitehokkaita ratkaisuja. Tekstiilikierrätyksen kokonaisuuden kehittäminen konkretisoitui pilottilaitoksen valmistumisen myötä (v. 2021) ja niin sanotun täyden mittakaavan laitoksen toteutus on nyt käynnissä.

Myös REACT-EU-rahoituksella³ tuettiin kiertotaloutta edistävien ratkaisujen kehittämistä sekä kone- ja laiteinvestointeja, jotka mahdollistavat innovatiivista kiertotalouden liiketoimintaa. REACT-valtuudet käytettiin alueella täysin v. 2021 alkaneille hankkeille, joten vaikutukset nähdään vasta viiveellä. Tämän lisäksi elpymisrahoista maakuntaan kohdistui muutamia kiertotalousinvestointeja (Business Finlandin rahoittamina). Muutoin RRF-haut⁴ ja Business Finlandille allokoituid elpymisvarat ovat jaossa ohjelmakauden jälkeen tulevina vuosina.

Esimerkkejä hankkeista:

- Peltojen käsittelyn hankkeet maanviljelyn ravinnealumien vähentämisessä (Kipsi, kuitu ja rakennekalkki)
- Sinisen biotalouden kehittämishanke (BlueAdapt),
- maakunnallinen ilmastotiekartta,
- Tekstiilikierätyksen hankkeet (Telaketju),
- vesiviljelyn luvituspilotti-hanke (Kalavaltio-hanke),
- paikallisen ruuan brändäys (DO Saaristomeri merkintä),
- Turun kaupungin ilmasto- ja kiertotaloustyö.

R2 Vauhditetaan julkisen sektorin innovatiivisia hankintoja uusien liiketoimintojen kehittämiseksi ja varsinaissuomalaisen elinkeinoelämän edistämiseksi.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Uudistuneen hankintalain keskeisenä tavoitteena on edistää laadukkaiden, innovatiivisten ja kestävien hankintojen tekemistä. Maan hallituksen tavoitteena on viiden prosentin innovatiivisten hankintojen osuus julkisista hankinnoista. Miettimällä julkisia hankintoja uudella tavalla voidaan tarjota laadukkaampia palveluja sekä luoda uutta liiketoimintaa. Tarvitaan erityisesti kuntien, palvelujen käyttäjien sekä palveluntuottajien yhteistyötä ja oivalluksia sekä hankintaosaamisen lisäämistä.

Julkisten hankintojen ja investointien rooli ja merkitys monien kestävyystavoitteiden saavuttamisessa tiedostettiin ja otettiin ohjelmakauden aikana aikaisempaa paremmin käyttöön. Kuntien välinen keskustelu ja vertaisoppiminen lisääntyi hankinta-asiantuntijoiden verkostotoiminnan käynnistymisen myötä ja kunnat osallistuivat koulutuksiin ja infoihin, jotka liittyivät hankintojen kehittämiseen tai kestävyyskriteerien hyödyntämiseen.

Turun kaupunki hyväksyi uuden hankintastrategian 2021, joka edelleen vahvistaa johdonmukaista kehittämistä, kestävien ja innovatiivisten hankintojen lisäämistä sekä yhteistyötä seutuhankintojen kautta. Myös monien kuntien ilmasto-ohjelmissa hankinnat tunnistettiin osana toimenpiteitä. Innovatiivisia hankintoja ja hankintakäytäntöjä kehitettiin monissa hankkeissa (mm. 6Aika-ohjelman puitteissa) esimerkiksi energiaratkaisuihin, rakentamiseen ja logistiikkaan liittyen. Ruokaketjun kestävyyslinkittyen kehitettiin myös julkisen sektorin osaamista sekä selvitettiin muun muassa kasviproteiinien käyttöä julkisissa keittiöissä. Yhteistyötä yritysten kanssa lisättiin yhdessä yritysverkostojen ja kehittämisorganisaatioiden kanssa, mutta markkinavuoropuhelun parhaita käytäntöjä edelleen kehitetään.

³ Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe, jonka avulla edistetään vihreää, digitaalista ja palautumiskykyä edistävää talouden elpymistä.

⁴ Recovery and Resilience Facility, Euroopan talouden elvytysväline.

Esimerkkihankkeita

- Päästöttömien työmaiden Green Deal -sopimus,
- Hankintakäytäntöjen kehittäminen uusiomaa-aineiksille,
- kokeiluhankintojen lisääminen,
- Turun energiatehokkuuskumppanuuden hankinta,
- kiertotaloutta edistävien rakentamisen esimerkkien esiin nostaminen,
- vähäpäästöisten ajoneuvojen lainsäädännön käyttöönotto,
- Tarjousosaamista ruoantuottajille -työkalupakki,
- kohti parempia hankintoja -koulutussarja

R3 Tehdään Varsinais-Suomesta dataliiketoiminnan edelläkävijä. Edistetään laajasti avoimen tiedon saatavuutta ja dataperustaisen liiketoimintaekosysteemin kehittymistä.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Data on tulevaisuuden digitalisoituneessa yhteiskunnassa keskeinen raaka-aine ja arvonnäköalansa lähde. Tämä edellyttää, että dataa on yhtäältä laajasti ja avoimesti saatavilla ja toisaalta että dataliiketoiminnan ekosysteemi on kehittynyt ja kykenee hyödyntämään saatavilla olevaa dataa. Julkisesti tuotetun datan avaaminen on lähtenyt Suomessa hiljalleen käyntiin, joskin pääasiassa suurimpien kaupunkien toimesta. Datavaroituksen arkipäiväistäminen laajasti osaksi kaikkien (julkisten) toimijoiden perustoimintaa mahdollistaa datan kattavan saatavuuden ja laajentaa sen hyödyntämispotentiaalia merkittävästi, mikä taas parantaa dataperustaisen liiketoiminnan edellytyksiä.

Lounaistieto ja avoimen tiedon verkosto ovat tekivät ohjelmakauden aikana laaja-alaista työtä datan avoimen saatavuuden ja yhteentoimivuuden edistämiseksi, mitkä ovat merkittäviä lähtökohtia dataliiketoiminnan kehittymiselle. Avoimen tiedon verkoston järjestämien tapahtumien puitteissa tuotiin yhteen alueen datatoimijoita ja välitettiin tietoa avoimen datan saatavuudesta ja liiketoimintapotentiaalista. Esimerkkinä toiminnasta on Digi-saapas-hankkeessa tuotettu avoin data virkistysmatkailusta ja retkeilyreiteistä, jolla on merkittävä potentiaali kestävän luontomatkailun ja siihen liittyvän liiketoiminnan edistämiseksi.

Ohjelmakauden aikana datan avaamisen merkitys julkisten toimijoiden keskuudessa vahvistui ja sen tärkeys tunnustettiin laajasti. Varsinainen datan avaaminen on kuitenkin hidas prosessi, jossa monet toimijat ovat vielä alkuvaiheessa. Varsinais-Suomassa on runsaasti data-analytiikkaan liittyvää osaamista ja alueella toimi ohjelmakaudella ja edelleen aktiivinen avoimen datan verkosto. Myös Turun kaupunki panosti dataliiketoiminnan kehittämiseen vuonna 2019 perustamansa Turku City Data -yhtiön kautta, jonka tarkoituksena on tehdä markkinaehtoisesti kaupunkien tuottamaan dataan perustuvia sovelluksia. Varsinais-Suomi onkin Uudenmaan rinnalla yksi maan johtavista avoimen datan ja dataliiketoiminnan alueista.

R4 Edistetään korkeakoulujen syvempää yhteistyötä alueen ja sen elinkeinoelämän kilpailukykyyn vahvistamiseksi.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Vahvistetaan elinkeinoelämän ja korkeakoulutuksen, tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan yhteyttä muun muassa positiivisen rakennemuutoksen ja globalisaation haasteisiin vastaamiseksi. Tämä tapahtuu luomalla ja edelleen kehittämällä korkeakoulujen yhteistyöalustoja sekä toteuttamalla pitkälle menevää koulutusyhteistyötä sekä maakunnan sisällä, että muiden korkeakoulujen kanssa.

Korkeakoulujen yhteistyö alueen kilpailukyvyyn vahvistamiseksi vahvistui ohjelmakaudella merkittävin askelin. Korkeakoulujen keskinäisen sekä korkeakoulujen ja yritysten välisen yhteistyön parantamiseksi Varsinais-Suomeen on muun muassa perustettu kolme eri yhteistyöalustaa, joista ensimmäinen, Terveyskampus Turku jo vuonna 2015 (VSSHP, TY, ÅA, Turku AMK, Novia, Turku Science Park). Ohjelmakaudella perustettiin lisäksi vuonna 2018 Teknologia kampus Turku (TY, ÅA, Turku AMK ja Novia) ja vuonna 2020 Kulttuurikampus Turku (Turku, TY, ÅA, Turku AMK, Turku Science Park).

Kampustoiminnan lisäksi 11 sopijaosapuolen vuonna 2020 vakiinnuttama Ennakointiakatemia-yhteistyö toi koulutustasojen ja työelämän sidosryhmien edustajat jatkuvaan vuoropuheluun. Yhteistyön tavoite on edistää elinkeinoelämän osaamistarpeisiin liittyvien tulevaisuusnäkökohtia ennakointia sekä koulutustasojen ja oppilaitosten sekä elinkeinon edustajien kohtaamista.

Eryteisesti Turun yliopiston uusi teknillinen tiedekunta vastaanotti vuosina 2020–2021 toistakymmentä lahjoitusprofessuuria elinkeinoelämän tuella. Näiden teemoja olivat muun muassa kiertotalous, tuotantotalous, kone- ja materiaalitekniikka, automaatiotekniikka, akkuteknologia ja sähköinen voimansiirto.

Kansainvälisestä korkeakoulu-yhteistyöstä merkittävä esimerkki on vuonna 2021 alkanut yhteistyö varsinaissuomalaisen korkeakoulujen ja Fraunhofer-instituutin kanssa. Tavoitteena on kehittää älykkään merenkulun ratkaisuja ja koko Suomen meriklusterin tarpeisiin.

Tutkimus- ja kehitystyön lisäksi korkeakoulut tuottivat maakuntaan korkeatasoista osaamista ja osaajia. Opetushallinnon Vipunen-tilastopalvelun mukaan erityisesti Turun AMK:sta valmistuvat opiskelijat työllistyivät Varsinais-Suomeen.

R5 Osana toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformia varmistetaan koulutustarjonnan toiminnallinen ja sisällöllinen uudistuminen sekä tarvelähtöinen toimiva järjestäjäverkko.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen uudistuksen keskeinen lähtökohta on osaamisperusteisuuden vahvistaminen muun muassa tutkintojärjestelmän ja osaamisen arvioinnin muutoksilla. Maakunnan järjestäjäverkon tulee kyetä uudistamaan koulutustarjonta toiminnallisesti mutta myös sisältöjen osalta. Järjestäjäverkkoja koskevien maakunnallisten ratkaisujen tulee varmistaa alueellisesti elinvoimainen ja kilpailukyinen koulutuksen tarjonta ja laatu.

Ammatillisen koulutuksen laki uudistui vuonna 2018. Osana reformia uudistettiin ammatillisen koulutuksen rahoitusta, ohjausta, toimintaprosesseja, tutkintojärjestelmää ja järjestäjäverkkoita. Reformin eri vaiheet saatettiin ohjelmakauden aikana loppuun. Sen seurauksena koulutus uudistettiin osaamisperusteiseksi ja asiakaslähtöiseksi kokonaisuudeksi. Työpaikoilla tapahtuvaa oppimista ja yksilöllisiä opintopolkua lisättiin ja sääntelyä ja päällekkäisyyksiä purettiin.

Varsinais-Suomessa uudistus hoidettiin varsin kivuttomasti. Uudistuksen voidaan nähdä lisänneen ja vahvistaneen erityisesti oppilaitosten työelämäyhteyksiä. Toisaalta uudistus lisäsi ohjauksen tarvetta ja vaatimuksia sekä asetti oppilaille enemmän vastuuta opintojen etenemisestä. Vuoden 2022 alussa on käynnistynyt uudistuksen seuraava vaihe OKM:n aloitteesta. Asiaa seurataan mm. maakunnan yhteistyöryhmän koulutusjaoston kautta.

R6 Edistetään rakennusten innovatiivista käyttöä ja tehostetaan julkisten tilojen monikäyttöä.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Käyttötarkoitukseltaan muuttuvat rakennukset ovat resurssi. Tilojen innovatiivinen ja joustava uusiokäyttö sekä monen käyttömuodon konseptit tuovat uusia mahdollisuuksia, lisäävät palvelujen saavutettavuutta ja luovat yhteistyöalustoja. Kulttuurivaikuttamisen ympäristön ja rakennuskokonaisuuksien muutostilanteet edellyttävät toimijoilta tietoa, taitoa ja tahtoa toimia vastuullisesti. Julkisten tilojen monikäytön tehostaminen edellyttää tilojen saavutettavuutta.

Maakunnan rakennuksista ohjelmakaudella tehty selvitys (Varsinais-Suomen liitto ja AFRY Finland Oy, 2020) antaa taustatietoa rakentamisen potentiaalista ja korjaustarpeista tulevina vuosina. Julkisten tilojen monikäyttöä edistettiin useissa yksittäisissä kohteissa, joissa toteutettiin muun muassa monitoimitiloina toimivia kouluja tai kunnan muita yleisiä rakennuksia. Ohjelmakautta leimanneet muutokset ja epävarmuudet kuntien sote-kiinteistöjen tulevaisuudesta rajasivat tarkasteltavien kiinteistöjen määrää. Yleisesti julkisten rakennusten monikäyttöisyys oli kuitenkin uusien ja peruskorjattavien kiinteistöjen osalta esillä suunnitteluvaiheen tavoitteissa.

Esimerkkihankkeita:

- Rakentamisen kiertotalouden selvitys ja siihen liittyvä webinaarisarja,
- kuntien uudet kouluhankkeet

R7 Varmistetaan kone- ja materiaalitekniikan DI-koulutuksen aloittaminen varsinaissuomalaisessa korkeakoulussa.

Maakuntaohjelma 2018–2021:

Maakunnan koulutustarjonta ja tutkimusosaaminen ovat kansallisesti kärkitasoa ja monet tutkimusalat toimivat maailman huipulla. Positiivisen rakennemuutoksen tuomat työvoimatarpeet ovat osoittaneet, että teknillisen korkeakoulutuksen vähäisyys on kuitenkin merkittävä haaste. Kone- ja materiaalitekniikan diplomi-insinööri-koulutuksen käynnistäminen varsinaissuomalaisessa korkeakoulussa tukee maakunnan positiivista kehitystä pitkällä aikavälillä.

Tavoite kone- ja materiaalitekniikan DI-koulutuksen aloittamisesta varsinaissuomalaisessa korkeakoulussa toteutui. Tiede- ja kulttuuriministeri Annika Saarikko päätti kesällä 2019 Turun yliopiston koulutusvastuiden laajentamisesta. Lisäksi vuoden 2022 alussa tehtiin päätös Turun yliopiston diplomi-insinööri-koulutuksen laajentamisesta sähkö- ja automaatiotekniikkaan.

Turun yliopiston Teknillisessä tiedekunnassa on yli 2000 opiskelijaa ja 50 professoria. Lahjoitusprofessuureja on yhteensä 13. Maakunnan liitto lahjoitti tiedekunnalle tuotantotalouden professorin joulukuussa 2021. Koulutuksen laajennukset helpottavat alueellista osaajapulaa ja lisäävät alueen teollisuuden kilpailukykyä.

5. Sosiaaliset, ekologiset, yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset, sekä taloudelliset ja aluetaloudelliset vaikutukset

Maakuntaohjelma on ohjelma, johon tulee soveltaa viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista annetun lain (SOVA-laki 200/2005) ympäristövaikutusten arviointia. Etukäteen tehtävässä arvioinnissa kiinnitetään huomiota toimenpiteiden sosiaalisiin, ekologisiin, yhdyskuntarakenteellisiin ja kulttuurisiin sekä taloudellisiin ja aluetaloudellisiin vaikutuksiin.

Tässä ohjelmakauden 2018–2021 tarkastelussa on esimerkinomaisesti nostettu esille kaksi positiivisesti edennyttä toimenpidettä kullakin vaikutusalueella. Myös joitakin kehitettäviä toimenpiteitä tai toimenpiteiden toteutumattomuutta on nostettu esiin. Laajempiin kehityskuluihin maakunnassa ja eri tapahtumien vaikutuksiin voitutustua esimerkiksi Varsinais-Suomen liiton julkaisemien Maakunnan tila -raporttien avulla.

Laajoista kehityskuluista yksi ansaitsee tulla nostetuksi esiin jo johdannossa: ohjelmakaudella työskentelyä merkittävästi leimannut Covid-19-pandemia vaikutti moneen toimenpiteeseen negatiivisesti ja kaikkiin vähintään hetkellisesti lamaanuttavasti. Pandemia sulki monet työntekijät etätöihin, kehittämistyö ja tapaamiset siirtyivät verkkoon, erityisryhmien palvelu vaikeutui, huoli syrjäytymisestä kasvoi, ja yrityksiltä katosivat asiakkaat tai niiden työtä vaikeutti komponenttipula. Maakunnassa sopeuduttiin tilanteeseen ja elpymistoimet käynnistettiin onneksi melko nopeasti.

On huomioitava, että maakuntaohjelmatyö on vain yksi tekijä, joka on edesauttanut toimenpiteissä mainittujen tavoitteiden toteutumista, eikä suoria syy-seuraus -suhteita ole useinkaan mahdollista osoittaa. Lisäksi toimenpiteiden vaikutusten ja varsinkin vaikuttavuuden aikajänne voi olla usean maakuntaohjelmakauden mittainen. Maakuntaohjelmatyöllä on kuitenkin aina pyrkimys positiivisiin vaikutuksiin ja sillä oli myös ohjelmakaudella 2018–2021 tärkeä kokoava, koordinoiva ja viestinnällinen rooli maakunnan toimijoiden omassa ja yhteisessä työssä kohti Varsinais-Suomea, jossa elämisen laatu on parasta. Työn onnistuminen yhteistoiminnallisuuden rakentamisessa on avainroolissa.

5.1. Sosiaaliset vaikutukset

Sosiaaliset vaikutukset ovat vaikutuksia ihmisten henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin, vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksiin, kotoutumiseen sekä ihmisten väliseen vuorovaikutukseen.

Positiivista sosiaalista vaikutusta voidaan katsoa olleen esimerkiksi:

- järjestöjen ja kulttuuritoimijoiden vaikutusmahdollisuuksien lisäämisellä (Y2 Luodaan maakunnalliset järjestö- ja kulttuuriyhteistyömallit)
- kumppanuuden edistämällä ja lisäämisellä (Y1 Edistetään kumppanuutta ja rohkeita kokeiluja dynaamisen yhteistyökulttuurin edistämiseksi maakunnassa)

Kehitettävää on edelleen esimerkiksi:

- kotouttamisen ja maahanmuuttajien osallistamisen alueella (V6 Tuetaan maahanmuuttajien etenemistä toiselta asteelta korkealle asteelle sekä osallistetaan maahanmuuttajat poliittiseen päätöksentekoon ja kehitetään kunnissa aktiivista elinvoimapolitiikkaa kotoutumisen edistämiseksi)

5.2. Ekologiset vaikutukset

Ekologiset vaikutukset ovat vaikutuksia ympäristöön ja luontoon: ilmaan tai ilmastoon, vesistöihin, luonnon monimuotoisuuteen, lajistoon, kestävyteen esimerkiksi luonnonvarojen kestävästä käytöstä näkökulmasta. Ekologiset vaikutukset voivat olla myös ympäristön terveysvaikutuksia.

Positiivista ekologista vaikutusta voidaan katsoa olleen esimerkiksi:

- luonnon arvoalueiden esiin nostamisella osana merialuesuunnittelu (Y7 Luodaan merialuesuunnittelusta vahva yhteistyöalusta)
- maakunnallinen ilmastotiekartta sekä kuntien ilmastotavoitteet ja -strategiat vievät maakuntaa kohti hiilineutraaliutta. (R1 Tuetaan materiaali-, energia-, ravinne- ja resurssitehokkaita sekä hiilineutraaleja ratkaisuja Varsinais-Suomen kiertotalouden tiekartan mukaisesti)

Kehitettävää on edelleen / tilanne on muuttunut esimerkiksi:

- yleisluonteiselle ympäristöohjelmalle ei ole enää sellaista tarvetta kuin aikaisemmin, mutta ympäristön tilan parantaminen on edelleen erittäin keskeinen ja tärkeä tehtävä. Työ jatkuu toiminnan suunnitteluun puretuville strategioilla, ohjelmilla ja tiekartoilla. (V1 Vahvistetaan kuluttajavalintojen voimaan perustuvia lähitoimintamalleja ja edistetään Lounais-Suomen ympäristöohjelman viittä kehityspolkuja)

5.3. Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset vaikutukset

Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset vaikutukset ovat vaikutuksia, joita toimiva yhdyskunta tai kulttuuri tarjoavat. Yhdyskunnan rakenteet vaikuttavat luonnonvarojen ja materiaalien käyttöön, liikkumiseen, virkistykseen ja ulkoiluun. Kulttuuriset rakenteet vaikuttavat myös ihmisten kokemukseen identiteetistä ja kulttuurisesta yhteenkuuluvuudesta.

Positiivista yhdyskuntarakenteellista ja kulttuurista vaikutusta voidaan katsoa olleen esimerkiksi:

- tunnin juna -suunnittelun etenemisellä ja sitä tukevilla tiesuunnitelmilla ja rakennustöillä (S3 Varmistetaan Tunnin juna -suunnittelun ripeä eteneminen sekä rannikon, sisämaan sekä maakunnan sisäisten liikenneyhteyksien toimivuuden ja kehittämisen edistäminen)
- retkeilyreittien ja -kohteiden saavutettavuuden lisäämisellä (S6 Rakennetaan kestävää ja näkyvää vapaa-aikakonseptia, jossa elävä ja elinvoimainen saaristo, vetovoimaiset kansallispuistot sekä maakunnan rikas kulttuuriympäristö niin rannikko- kuin sisämaa-alueillakin tarjoavat elämyksiä ympäri vuoden)

Kehitettävää / kesken on edelleen esimerkiksi:

- vetovoimaisen ympäristön rakentaminen vaatii jatkuvaa ja kokonaisvaltaista yhteistyötä (Y6 Varmistetaan tiedon kulku kestäväan alue- ja yhdyskuntarakenteen suunnittelu- ja kehittämissyhteistyössä sekä lisätään innovatiivisuutta ja yhteisvastuullisuutta maankäytön suunnitteluun ja vuorovaikutukseen vetovoimaisen ympäristön rakentamiseksi)

5.4. Taloudelliset ja aluetaloudelliset vaikutukset

Taloudelliset ja aluetaloudelliset vaikutukset ovat vaikutuksia työpaikkoihin ja muihin taloudellisiin mittareihin, kuten bruttokansantuotteeseen tai vientimääriin.

Positiivista taloudellista ja aluetaloudellista vaikutusta voidaan katsoa olleen esimerkiksi:

- kone- ja materiaalitekniikan DI-koulutuksen käynnistymisellä (R7 Varmistetaan kone- ja materiaalitekniikan DI-koulutuksen aloittaminen varsinaissuomalaisessa korkeakoulussa)
- D.O. Saaristomeri - Skärgårdshavet D.O. Archipelago -alkuperämerkin käyttöönotolla ja proteiinikasvituotannon profiloitumisella (V9 Jatketaan Varsinais-Suomen vahvan ruoantuotannon ja elintarviketeollisuuden kehittämistä)

Kehitettävää on edelleen esimerkiksi:

- datan avaamisessa ja dataliiketoiminnan käynnistämisessä (R3 Tehdään Varsinais-Suomesta dataliiketoiminnan edelläkävijä. Edistetään laajasti avoimen tiedon saatavuutta ja dataperustaisen liiketoimintaekosysteemin kehittämistä)

6. Rahoitus

Maakuntaohjelman toimenpiteiden toteutumista edistetään kuntien, yritysten ja monien muiden toimijoiden omilla panostuksilla, valtion rahoituksella sekä Euroopan unionin että kansallisella hankerahoituksella. Valtion rahoitusta tarvitaan muun muassa suurimpien infrastruktuurihankkeiden toteutukseen. Julkisin varoin toteutetuilla toimintaympäristön kehittämishankkeilla voidaan edesauttaa yksityisten investointien toteutumista.

Maakuntaohjelmakaudella 2018–2021 Varsinais-Suomessa oli jaossa 6,0 miljoonaa euroa EAKR-rahoitusta, 7,8 miljoonaa euroa ESR-rahoitusta sekä 2,4 miljoonaa euroa kansallista AIKO ja AKKE-rahoitusta, josta 1,1 miljoonaa euroa osoitettiin kaupunkikehittämiseen. Maaseutuohjelman yritystukiin suunnattiin 21,1 miljoonaa euroa.

Tämän perusrahoituksen lisäksi merkittävässä roolissa olivat Covid-19-pandemian aikana käynnistyneet elvytysrahoitukset. ReactEU –rahoituksesta EAKR:n osuus oli 10,1 miljoonaa euroa ja ESR:n osuus 4,3 miljoonaa euroa. Kansallista AKKE-rahoitusta käytettiin koronapandemiasta selviytymiseen liittyviin toimenpiteisiin 1,4 miljoonaa euroa.

ELY:n korona-ajan avustuksia (Yrityksen kehittämisavustus koronavirusepidemiasta aiheutuneissa markkina- ja tuotantohäiriöissä) myönnettiin Varsinais-Suomeen yht. 30,7 miljoonaa euroa sekä Business Finlandin korona-avustuksia 90 miljoonaa euroa.

Maakunnassa jaetun rahoituksen lisäksi varsinaissuomalaiset toimijat menestyivät ohjelmakaudella myös suoraan Euroopan unionista haettavissa erillisrahoitushauissa (esim. CEF Liikenne, COSME, Erasmus+, Horisontti 2020, Luova Eurooppa) sekä rajat ylittävän yhteistyön Interreg-ohjelmissa. Varsinais-Suomen liiton ja Turun ja Varsinais-Suomen Eurooppa-toimiston rahoitusselvitysten mukaan vuosina 2018–2020 myönnteisiä rahoituspäästöksiä saatiinkin lähes 81 miljoonan euron edestä.

7. Kumppanuusfoorumi

Varsinais-Suomen maakuntaohjelman 2018–2021 mukaan *"kumppanuusfoorumi on varsinaissuomalaisten maakuntastrategian tavoitteita toteuttavien toimijoiden työkalu ja verkosto: ikkuna maakunnalliseen yhteistyöhön, toimintamuotoihin ja yhteistyörakenteisiin ja samalla varsinaissuomalaisen yhteistyön sytyttäjä. Kumppanuus ja kumppanuuksien mahdollistaminen ovat maakuntastrategian mukaan avain menestykseen ja hyvinvointiin"*.

Kumppanuusfoorumityöskentelyä, työn rakenteita ja viestintää koordinoi noin 10 hengen kumppanuustiimi Varsinais-Suomen liitossa. Tiimi tuottaa tarvittavia materiaaleja ja ohjeita työskentelyn tueksi ja toimii linkkinä teemaattisiin verkostoihin, joissa toimi ohjelmakauden aikana satoja asiantuntijoita maakunnan eri aloilta ja sektoreilta. Yhteistyö näiden avaintoimijoiden kanssa on ohjelmatyön onnistumisen edellytys.

Ohjelmakauden alkupuolella kumppanuustiimi keskittyi normaalin yhteistyön ohessa erityisesti kumppanuusfoorumitoiminnan näkyväksi tekemiseen. Foorumille luotiin oma logoilme ja rakennettiin omat verkkosivut. Sivulla kuvailtiin, mikä teemaverkoston tavoite oli, ketä niihin kuului ja kuka oli kunkin verkoston yhteyshenkilö. Lisäksi sivuille rakennettiin tapahtumakalenteri ja pyrittiin julkaisemaan uutisia verkostoja kiinnostavista käänteistä ja tapahtumista. Sisällöntuottoa haluttiin avata ja sitä testattiin pienen sidosryhmistä kootun pilottiryhmän kanssa.

Myös työskentelyn seuranta rakennettiin. Kumppanuustiimi kokosi ns. vuosikatsauksia, jotka kerran vuodessa tekivät tehdyn työn tulokset näkyväksi kaikille. Tulosten lisäksi vuosikatsauksissa arvioitiin kunkin toimipiteen etenemistä yksinkertaisen portaikon (ei etene, valmistelussa, käynnissä, vakiintunutta) mukaisesti. Vuosikatsaukset julkaistiin kumppanuusfoorumin verkkosivuilla ja vietin muun muassa maakuntahallitukselle tiedoksi. Toimintaa seurattiin myös vuosittaisissa kumppanuusbarometrikyselyissä, jotka selvittivät sidosryhmien tyytyväisyyttä yhteiseen työskentelyyn ja tavoitteiden etenemiseen. Sekä vuosikatsausten että barometrien tulokset olivat ohjelmakaudella hyviä.

Kumppanuusfoorumi kasvoi. Jo vauhdissa olleiden verkoston lisäksi muun muassa maakunnan yhteistyöryhmän vanhat (maaseutu-, elinkeino- ja koulutusjaostot) ja kaudella perustetut (järjestö- ja ilmastovastuujaosto) jaostot linkitettiin entistä vahvemmin kumppanuustyöhön. Lisäksi perustettiin kokonaan uusia (lääke- ja terveysteknologiaryhmä ja ruokakehittäjien foorumi) tai vahvistettiin olemassa olevia (meriteollisuuden asiantuntijaryhmä) älykkään erikoistumisen strategian mukaisia työryhmiä. Monen ryhmän sisäistä toimintaa ja tavoitteita määriteltiin uudestaan. Kauden päätteeksi tunnistettiin jo 20 erilaista verkostoa ja työryhmää.

Ohjelmakauden loppupuolella luovuttiin kumppanuusfoorumin omista verkkosivuista ja integroitiin sivusto yhteen Varsinais-Suomen liiton uusien verkkosivujen kanssa. Tavoite on, että näin kumppanuustyö löytyy yhä helpommin ja toisaalta Varsinais-Suomen liiton on helpompi nostaa kumppanuusteemoja suoraan esiin muun muassa omassa sosiaalisen median viestinnässään. Kumppanuustiimin toive on myös jatkaa aloitettua kokeilua ja saada sivuille yhä enemmän sisällöntuottajia verkoston aktiiveista.

Kumppanuusfoorumityöskentely siis jäsenyi ja rakentui ohjelmakaudella melko paljonkin. Se ei kuitenkaan ole millään muotoa valmis. Kumppanuuskäsite, verkoston toiminta, viestintä ja työn seuranta tarvitsevat jatkuvaa kehittämistä ja vahvistamista ja näihin kumppanuustiimin täytyy avainkumppanien kanssa jatkossakin panostaa. Kumppanuusfoorumi ei ole vielä saavuttanut toivottua tunnettuutta aktiivisten osallistujien ulkopuolella. Verkoston käytössä olevaan verkostojohtamisen osaamiseen tulee paneutua jatkossa niin kumppanuustiimin kuin avainkumppanien toimesta. Työtä on vielä tehtävänä myös sen osalta, että kumppanuusfoorumi muotoituisi aidosti kumppanuustoimijoiden yhteiseksi yhteiskehittämisen areenaksi. Onneksi ilmapiiri on tämän suuntaiselle kehitykselle suotuisa.

Rakenteiden vakiinnuttua kehitystyön kohde siirtyikin ohjelmakauden lopussa toiveeseen yhteistoiminnallisuuden vahvistamisesta. Tätä pohjustettiin myös uuden maakuntastrategian valmisteluprosessin aikana sillä, että valmistelu oli täysin avointa ja kumppanuusverkostot linkitettiin suoraan maakuntaohjelman toimenpiteisiin. Varsinais-Suomen maakuntastrategiassa 2040+ todetaankin, että: *”Kumppanuusfoorumin ytimessä onkin koko maakuntastrategiaa ohjaava uteliaisuus ja eräänlainen kypsä sopeutuminen: ymmärrys siitä, että ympäristö, tilanne ja tarpeet muuttuvat, välillä edessä on epäonnistumisia, mutta antamalla tilaa kokeiluille voidaan myös löytää merkittäviä uusia ratkaisuja ja ideoita. Näillä askelilla kumppanuusfoorumista rakennetaan yhteistä ja tavoitteellista yhteiskehittämisen kokonaisuutta, jonka sisällöt tuotetaan yhdessä maakunnan toimijoiden kanssa.”* Tätä kohti on hyvä ponnistaa kauden 2018–2021 rakentamalta pohjalta.

